Docentenhandleiding

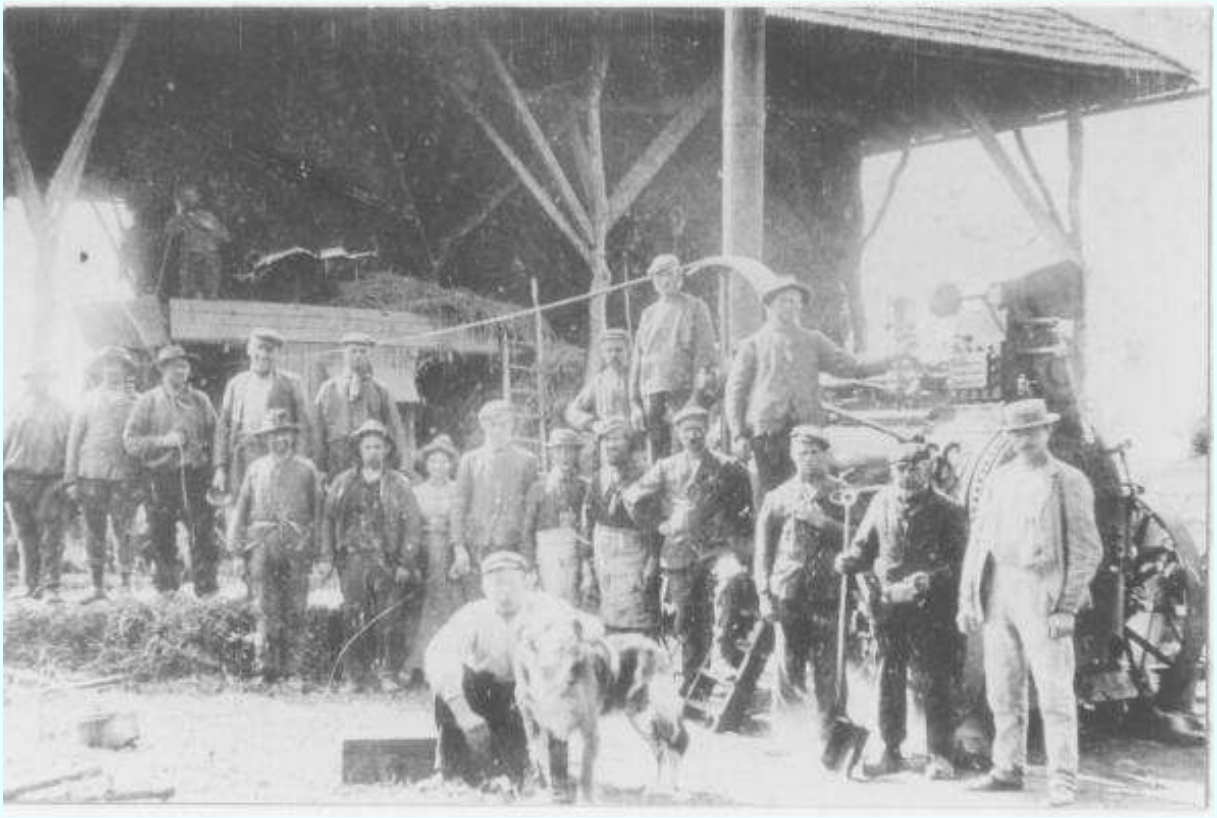

Wie binnen allemoal geliek!

Een lespakket over de sociale strijd in Oost-Groningen

van erfgoed leren

Inhoudsopgave

Docentenhandleiding

Opzet lesmateriaal 3

Didactische verantwoording 4

Lesmateriaal

Periode 1 De 19e eeuw

Leestekst 1 Dikke boeren, arme arbeiders? 8

Verdiepingsopdracht 1.1 Oorzaken van de hongeropstand 1892 10

Verdiepingsopdracht 1.2 Woonomstandigheden van de arbeiders 14

Periode 2 Begin van de 20e eeuw

Leestekst 2 De grote landbouwstaking van 1929 29

Verdiepingsopdracht 2 Tijdlijn-grafiek 31

Periode 3 Crisis en Oorlog

Leestekst 3 Communistisch verzet 39

Verdiepingsopdracht 3 Communisten tegen nationaalsocialisten 39

Lessuggestie: Stolpersteine 43

Periode 4 Koude Oorlog

Leestekst 4 Little Moskou 45

Verdiepingsopdracht 4.1 Een bio-gedicht 47

Verdiepingsopdracht 4.2 Gezichten van Klein Moskou-een tentoonstelling 49

Algemene opdrachten

Algemene opdracht 5.1 Maken van een fietsroute 55

Algemene opdracht 5.2 Maken van een (historische) film 59

Achtergrondinformatie voor docenten 62

Bijlage bronnen uit de PowerPoint..... 67

Wie binnen allemoal geliek!

Tot ver in de jaren 1980 stond Oost-Groningen bekend als communistisch bolwerk. In Finsterwolde bestond het overgrote deel van de gemeenteraad uit leden van de CPN. In 1982 werd Beerta de eerste gemeente met een communistische burgemeester.

Dit lesmateriaal laat de historische ontwikkeling van Oost-Groningen zien vanaf de 19e eeuw tot en met de periode van de Koude Oorlog. Een periode van grote verschillen tussen arm en rijk en een tijd van onrust en verzet.

Opzet lesmateriaal

Het lesmateriaal over de geschiedenis van Oost-Groningen (Finsterwolde en Beerta) is opgedeeld in vier periodes. Bij iedere periode is een korte leestekst gemaakt met bijbehorend opdrachten. De opdracht(en) is (zijn) een verdieping op de leestekst.
Voor de docent is bij iedere leestekst een bijpassende PowerPoint gemaakt met archiefstukken (foto's/krantenartikelen/documenten) deze staan ook in de bijlage van de docentenhandleiding. De docent kan er voor kiezen om de vier leesteksten gezamenlijk met de leerlingen te lezen of de leerlingen zelfstandig aan het werk te laten.

Omdat de opdrachten 'op zichzelf staand' zijn, kan de docent kiezen welke opdrachten hij/zij wel of niet doet. Bij het lesmateriaal worden twee verschillende overkoepelende opdrachten aangeboden. De docent kan er ook voor kiezen om de leerlingen alleen één van deze opdrachten te laten maken.

Periode 1 (eind 19e eeuw): Dikke boeren, arme arbeiders.
Naast de leestekst die handelt over wat de oorzaken zijn van het ontstaan van de grote verschillen tussen arm en rijk in Oost-Groningen, gaat de tekst ook de hongeropstand van 1892.

Er zijn twee verschillende verdiepingsopdrachten ontwikkeld bij de leestekst.
Verdiepingsopdracht 1.1 gaat over de oorzaken en de gevolgen van de hongeropstand. Hierbij doen de leerlingen, als waren zij journalisten, onderzoek en schrijven ze een artikel over de belangrijkste oorzaken van de hongeropstand.
Verdiepingsopdracht 1.2 gaat over de woonomstandigheden van de landarbeiders. De leerlingen doen met behulp van archiefstukken onderzoek naar de woningen van de landarbeiders. Met stoepkrijt bakenen zij de ruimtes af en richten zij de woningen in. Hierbij staan niet alleen de woonomstandigheden in 1890 centraal maar ook de verschillen met de woonomstandigheden nu.

Periode 2 (jaren 1920): De grote staking van 1929.
Leestekst 2 geeft een beschrijving van de grote landarbeidersstaking van 1929 waarbij meer dan 5000 arbeiders het werk neerlegden.

Verdiepingsopdracht 2 is een inlevingsopdracht. De leerlingen bedenken bij verschillende gebeurtenissen tijdens dit 'stakingsjaar' wat de mening van een boer en wat de mening van een landarbeider geweest zal zijn. Deze meningen (positief, negatief of neutraal) zetten zij in een grafiek waarmee ze een overzicht krijgen van de verschillen en overeenkomsten tussen de boeren en arbeiders gedurende dit jaar. Belangrijk hierbij is dat leerlingen kunnen beredeneren *WAAROM* de boeren of arbeiders deze mening hebben.

Periode 3 (jaren 1930-1940): Communistisch verzet
De leestekst gaat in op het communistisch verzet tegen het fascisme dat zich al voor de Tweede Wereldoorlog manifesteerde. Hierbij staat de Rode Hulp aan Duitse vluchtelingen centraal maar ook het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog en de april-mei staking van 1943.
Bij verdiepingsopdracht 3 doen de leerlingen onderzoek naar de fundamentele verschillen tussen het Fascisme en Communisme. Vervolgens bedenken ze wat de redenen zijn om wel of niet in het verzet te gaan.
Als lestip kan de docent ook de leerlingen onderzoek laten doen naar de Stolpersteine in de eigen omgeving. Hiervoor kan het lesmateriaal *Een Steen, een Naam, een Herinnering* van het Museumhuis Groningen gebruikt worden.

Periode 4 (Koude Oorlog): Klein Moskou
Tijdens de Koude Oorlog kreeg Oost-Groningen een bijzondere positie. Als communistische 'enclave' werd het gebied als bedreiging gezien voor het democratische Westen. Zelfs in het Amerikaanse blad *Time* verscheen een artikel waar geschokt werd gereageerd op het jaarlijkse 'felicitatietelegram' van de gemeenteraad van Finsterwolde aan Sovjetleider Stalin. Leestekst 4 gaat op deze periode in.
Bij verdiepingsopdracht 4.1 maken de leerlingen een bio-gedicht. Hierbij schrijven ze een biografie over de burgemeester van Finsterwolde (Harm Tuin) in gedichtvorm. Voor het gedicht gebruiken zij een vast format.
Verdiepingsopdracht 4.2 bestaat uit het maken van een expositie rondom persoonlijke verhalen van mensen die de Koude Oorlog in Oost-Groningen meegemaakt hebben. De leerlingen interviewen familieleden of dorpsgenoten over de verschillen tussen het leven in het dorp nu en in de periode van de koude oorlog. Wat weten de ouders en oudere dorpelingen nog over de Koude Oorlog en hoe hebben zij de veranderingen na 1989 ervaren? De interviews verwerken ze in een verhaal en expositie die eventueel door derden te bezichtigen is.

Algemene opdrachten
Het lespakket wordt afgesloten met twee overkoepelende lessen. Deze lessen kunnen gedaan worden als afronding maar er kan ook voor gekozen worden om alleen één van deze lessen te doen. De informatie uit de verschillende teksten kan gebruikt worden als achtergrondinformatie bij zowel opdracht 5.1 als les 5.2.
Bij de algemene opdracht 5.1 maken de leerlingen een (historische) fietsroute door de eigen omgeving. Zowel de route, de afbeeldingen als de folder maken zij zelf.
Algemene opdracht 5.2 is een les waarbij de leerlingen zelf een film(pje) mogen maken met behulp van historisch film materiaal. Het materiaal wordt aangeleverd door het Gronings-AudioVisueel Archief (GAVA). Afhankelijk van de kennis en de computermogelijkheden

kunnen leerlingen ook zelfgemaakte filmbeelden toevoegen om het verleden en het heden in beeld te brengen.

Didactische verantwoording

Het lespakket *Wie binnen allemoal geliek!* is speciaal ontwikkeld voor leerlingen uit groep 7 en 8 van het Primair onderwijs.

- De lessenserie sluit aan bij de leerlijn *oriëntatie op jezelf en de wereld*. De onderwerpen in de lessen sluiten aan bij de kerndoelen 36 en 38. De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger. De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen. De leerlingen maken kennis met de geschiedenis uit de eigen omgeving.
- De lessenserie sluit ook aan bij de leerlijn *tijd*. Met behulp van de lessen oefenen de leerlingen de vaardigheden bij de kerndoelen 51, 52 en 53: De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren. De leerlingen leren over kenmerkende aspecten uit de tijdvakken: burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer.

- De lessenserie sluit tevens aan bij de leerlijn *Kunstzinnige Oriëntatie*. Hierbij komen specifiek de kerndoelen 55 en 56 naar voren: De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren. De leerlingen verwerven enige kennis over - en krijgen waardering voor - aspecten van cultureel erfgoed

Omdat het onderwijs zichzelf ten doel stelt dat kinderen zich oriënteren op de samenleving waarin zij opgroeien, is er geen beter middel dan hierbij gebruik te maken van de eigen directe omgeving.
De eigen omgeving leent zich er bij uitstek voor om, zowel in als buiten de school, onderzoek te doen. Dit kan onderzoek zijn op sociaal, politiek, economisch of maatschappelijk gebied maar kan ook gaan over kunst, cultuur of historische zaken.

Naast het feit dat de omgeving als **middel** kan worden gezien om iets te leren over de wereld, kan het lesgeven over erfgoed ook een **doel** op zich zijn. Het zich bewust worden van het culturele erfgoed van de directe omgeving en de mensen die hierin leven én het leren respecteren van het eigen culturele erfgoed kan alleen gestimuleerd worden door leerlingen hiermee te confronteren. Het is de bedoeling dat de omgeving zowel als middel en ook als doel gebuikt wordt in dit ontwikkelde lesmateriaal. De leerlingen leven zich in, in personen uit de eigen omgeving en, door zich te verdiepen in verhalen over deze mensen en omstandigheden uit de eigen omgeving, zal geprobeerd worden het verleden tastbaar te maken.

Als voorkennis wordt verwacht dat de leerlingen op de hoogte zijn van de informatie uit het geschiedenisboek over de tijdvakken: burgers en stoommachines, tijd van de wereldoorlogen en tijd van televisie en computer. Het geschiedenisboek kan ook als hulpmiddel bij de lessen gebruikt worden.

Colofon

Dit lesmateriaal is tot stand gekomen met medewerking van:
Jona van Keulen en Peter Riem – RHC Groninger Archieven
Marianne Kruijswijk – CHC Oldambt

Het beeldmateriaal is afkomstig van:
RHC Groninger Archieven
Gronings Audiovisueel Archief (GAVA)
CHC Oldambt

Het materiaal is gerealiseerd met financiële steun van:
Erfgoedpartners
RHC Groninger Archieven

Ontwikkeling lesmateriaal:
Jilleke Kamp en Esther Koops in opdracht van RHC Groninger Archieven.

LESMATERIAAL

Periode 1 de 19e eeuw

Dikke boeren en arme arbeiders?

Leestekst 1 **Dikke boeren, arme arbeiders?**

De zon schijnt, het is warm in de auto.
Daan zit achterin en heeft zijn oordopjes in. De muziek zo hard mogelijk zodat hij zijn ouders niet kan horen kletsen en lachen. Jemig wat is hij kwaad op hen.
Al zijn vrienden gaan kamperen in Frankrijk of liggen aan het zwembad in Italië. Maar hij niet. Hij is op weg naar Oost- Groningen!
'Een keer wat anders!' had zijn moeder enthousiast geroepen . 'We gaan drie weken wonen op een grote oude boerderij! Vlak bij de Waddenzee! '.
'Pff' denkt Daan, 'Als zij dat zo leuk vindt, laat haar dan lekker zonder mij gaan!'.

Bij aankomst ziet Daan het gelijk. De boerderij is ECHT oud! De verf bladdert van de ramen en het dak van de grote schuur is voor een deel ingestort. Misschien was het ooit een huis van een rijk persoon geweest. Maar nu zeker niet meer.
'Gadver mam, kunnen we niet beter terug naar huis gaan? Volgens mij is hier niet eens elektriciteit laat staan WiFi' moppert hij.
Daans moeder kijkt ook wat zorgelijk, 'Ach dat valt vast reuze mee!' antwoordt ze. 'Je moet gewoon niet zo zeuren. Ga jij de boel maar alvast verkennen, dan slepen wij de tassen wel naar binnen'.
Zowel voor als achter de boerderij ligt een uitgestrekt vlak land. Zover als je kunt kijken is het allemaal groen en plat…heel af en toe een boompje of een struik. Daan heeft nog nooit zo zo'n saai landschap gezien.
Plotseling voelt hij een zware hand op zijn schouder. Geschrokken draait hij zich om. '*Aal goud mienjong. Woar komst vot?*'. Voor Daan staat een oude rimpelige man. Zijn rug is krom en met zijn bijna tandeloze mond grijnst hij Daan vrolijk aan.

Snel haalt Daan zijn dopjes uit zijn oren. 'Sorry ik kan u niet verstaan' zegt hij. 'Ik ben met mijn ouders op vakantie in de boerderij'. De man begint nog breder te grijnzen '*Nou jong, doar bist doe vast nait bliede mit. Wilst doe kovvie?.'* De man draait zich om en begint naar een klein huisje achter de boerderij te lopen. '*Kom jong, tis kovvietiet!*'
Nieuwsgierig volgt Daan de oude man. Wanneer hij het kleine huisje binnen komt is de oude man bezig twee koppen koffie in te schenken.
'Ik ben Daan' zegt Daan verlegen 'Woont u hier al lang?' vraagt hij. 'Al een eeuwigheid' antwoordt de oude man. 'Mijn ouders woonden vroeger al in dit huis. Ze waren landarbeiders en werkten toen voor de dikke boer van de grote boerderij.'

Ontspannen leunt de oude man achterover in zijn luie stoel. Met de koffie in zijn hand kijkt hij Daan aan. 'Ja jongen, vroeger, dat waren hele andere tijden hier in Oost-Groningen'.
Halverwege de negentiende eeuw waren de boeren hier in Groningen bijna de rijkste van heel Europa. De grond was vruchtbaar, maar de boeren waren ook modern. Ze gebruikten als één van de eerste boeren in Nederland kunstmest en kregen daardoor een goede oogst. Ze

verbouwden vooral graan en omdat iedereen brood moest eten (en dus graan nodig had) verdienden ze hier veel geld mee. Er werd wel gezegd dat de boeren slapend rijk werden. De boeren lieten dan grote huizen bouwen, zoals waar jullie nu op vakantie zijn. En de boerinnen droegen chique jurken uit Parijs. De kinderen van de boeren gingen naar de beste scholen en kregen de beste opleidingen.'

'Maar hoe zat het met uw familie dan?' vraagt Daan. 'Waren dat geen dikke boeren?
'Nee, mijn familie werkte voor de boer op het land. Er waren nog geen machines dus alles moest met de hand gedaan worden. Onkruid wieden, zaaien, poten, oogsten. Dat was hard werken.'

'Maar mijn familie had het niet slecht hoor' vervolgt de oude man snel 'Hun werkdagen waren korter dan ergens anders in Nederland. En ze hadden tijd om op hun eigen stukje land te werken. Zo had mijn familie extra inkomsten.'

'Dus eigenlijk hadden de arbeiders het hier helemaal niet zo slecht?' zegt Daan. 'Toch woonden ze niet in zulke grote huizen als de boeren?'
'Jij bent een slimme jongen, Daan.' zegt de oude man. 'Weet je hoe dat komt? Aan het einde van de negentiende eeuw ging het mis. Er kwam steeds meer goedkoop graan uit Amerika. De boeren in Oost-Groningen verdienen hierdoor minder en ze gingen bezuinigen.'
'Dat deden ze door veel landarbeiders te ontslaan en de lonen te verlagen. Alleen wanneer er werk te doen was op de boerderij huurden ze nog mensen in. Vooral de vrouwen en kinderen kregen werk, want die waren goedkoper. Voor de mannen betekende dit wel dat het moeilijk was om werk te vinden. Ze probeerden bij te verdienen als keiklopper of turfgraver. Veel families hadden weinig geld en veel honger in die tijd.'

'Maar dat was toch heel oneerlijk van de boeren!' Daan is nu echt verontwaardigd. 'Waarom kwamen de landarbeiders niet in opstand?'
'Oh, dat gebeurde ook wel, Daan. In deze tijd ontstond namelijk het socialisme. De socialisten wilden dat de fabrieks-en landarbeiders kiesrecht kregen. Zo konden de levensomstandigheden via wetten worden verbeterd. Natuurlijk duurde het jaren voordat je echt verbetering kon zien.
Niet iedereen had zoveel geduld. Sommige socialisten willen met geweld de macht overnemen van de rijken. Ze wilden een revolutie!'

'In de winter van 1892 kwamen de arbeiders in heel Oost-Groningen in opstand. Ze eisten werk en betere lonen! Ze wilden eten voor hun kinderen en brandstof om het huis te verwarmen. De ruiten van rijke mensen in Finsterwolde werden ingegooid. Schuren werden in brand gestoken. Veel mensen waren bang om 's avonds op straat te komen. Er wordt zelfs geschoten en de regering moet uiteindelijk soldaten naar Oost-Groningen sturen om de rust te herstellen.'

Daan moet lachen. Soldaten naar deze uithoek van Nederland. 'Sorry hoor, wel wat overdreven. Zoveel mensen wonen hier nu toch ook weer niet? Maar werd het daarna wel beter voor de landarbeiders?'
'Jazeker, de lonen gingen iets omhoog en de ergste honger was verdwenen. Maar de ideeën van het socialisme gingen niet weg. Ze hadden ontdekt dat ze samen sterk stonden'.

‘Daan! Daan!.....Daan waar zit je!’ in de verte hoort Daan zijn moeder roepen. ‘Ik moet maar weer eens gaan’ zegt hij tegen de oude man. ‘Bedankt voor de koffie, meneer’.
Daan staat op en loopt naar buiten. Achter zich hoort hij de oude man hem achterna roepen: ‘Noem mij maar Engel!’

Verdiepingsopdracht 1.1: Oorzaken van de hongeropstand van 1892	
De leerlingen kijken naar de oorzaak-gevolg relatie van gebeurtenissen in de 19e eeuw. Hoe ontstonden de grote verschillen tussen de boeren en de arbeiders? En waarom zorgen deze verschillen aan het einde van de 19e eeuw voor ruzie tussen de groepen in 1892?	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	60 minuten
Opzet	De leerlingen schrijven in duo's als journalisten een artikel voor de krant over de hongeropstand van 1892. Stappenplan: 1. De leerlingen lezen de tekst Dikke boeren, arme arbeiders? 2. Vervolgens plaatsen zij de kaartjes met gebeurtenissen achter elkaar in een logische chronologische oorzaak-gevolg relatie. 3. De leerlingen bepalen drie oorzaken die volgens hen het belangrijkste zijn geweest bij het uitbreken van de hongersnood en de opstand. 4. Daarna schrijven zij samen een kort artikel waarin de oorzaken van de opstand duidelijk naar voren komen
Voorbereiding	Kopiëren en uitknippen van de kaartjes. Kopiëren van het opdrachtenblad.
Uitvoeren	De leerlingen werken in duo's. Met behulp van het stappenplan kunnen de leerlingen stap 1 en 2 zelfstandig uitvoeren. Daarna is het belangrijk een evaluatiemoment in te bouwen. Wat is de juiste volgorde? Welke gebeurtenissen vind je het belangrijkst voor het uitbreken van de ruzie in 1892? Waarom zijn dit belangrijke gebeurtenissen? Vervolgens kunnen de leerlingen zelfstandig verder met stap 3 en 4. Eventueel kunnen een aantal duo's hun verhaaltje voor de klas voorlezen of kunnen ze hun verhalen in viertallen uitwisselen.
Leerdoel	Onderscheiden van oorzaken en gevolgen. Deze oorzaken kunnen waarderen naar belang en hierover een mening kunnen vormen en formulieren.

Oorzaken van de honger-opstand van 1892 **Instructieblad**

Het is de winter van 1892. Er is een opstand onder de arbeiders van Finsterwolde en Beerta uitgebroken. Mensen hebben honger, stelen voedsel en vallen de rijkere mensen in de dorpen lastig. Er wordt geschoten en om een einde aan de onrust te maken stuurt de Nederlandse regering het leger naar het Oldambt
De mensen vragen zich af hoe het zover heeft kunnen komen!

Opdracht
Stel, jullie zijn journalisten die voor de krant een artikel moeten schrijven over de honger-opstand. Jullie redacteur vraagt zich af hoe het zo ver heeft kunnen komen:
De hongersnood, de opstand, het stelen, het schieten naar elkaar….. Wat is er in Oost-Groningen aan de hand?

Stap 1: Onderzoek
Om een artikel te kunnen schrijven moeten jullie eerst de gebeurtenissen op een rijtje zetten. Wat is er precies gebeurd in Oost-Groningen waardoor er grote verschillen zijn ontstaan tussen arbeiders en boeren?
Jullie krijgen een envelop met kaartjes. Op ieder kaartje staat een gebeurtenis .
Leg de kaartjes in de juiste volgorde van vroeger naar later.

Stap 2: Oorzaken
Kies minstens drie gebeurtenissen die volgens jullie het belangrijkst zijn geweest voor het ontstaan van de hongersnood en de opstand.

Stap 3: *het Artikel*
Schrijf (samen of alleen) een artikel voor de krant (maximaal 1 A4).
Hierin vertel je over:
- hoe de opstand heeft kunnen ontstaan
- wat er gebeurde en
- hoe de ruzie tussen de boeren en de arbeiders volgens jou het beste opgelost had kunnen worden.
- Natuurlijk bedenk je ook een pakkende titel!

Oorzaken van de hongeropstand van 1892 **Knipblad**

Goedkoop graan uit Amerika wordt in Nederland verkocht. De prijs van brood daalt. Maar de boeren kunnen het Groningse graan niet meer verkopen. De winsten dalen

Steeds meer land in Groningen wordt ingepolderd. De boeren krijgen grote landerijen. De graanprijs is hoog en boeren maken veel winst.

Om zo min mogelijk arbeidskosten te hebben kopen de boeren machines om te kunnen dorsen. Alleen voor het onkruid wieden zijn nog mensen nodig

In de winter is er geen werk op het land van de boer. De arbeiders hebben geen geld meer. Er is geen eten, geen verwarming en de huur kan niet betaald worden. Tijd voor opstand!

De arbeiders raken hun vaste banen kwijt. Ze werken nu in de zomer bij de boeren en in de winter in het veen. Omdat er veel 'dagloners' zijn, zijn de lonen laag.

Landarbeiders in het Oldambt werken 7 uur op de boerderij van de boer. Ze verdienen niet veel maar hebben wel veel tijd om op hun eigen land te werken.

De boeren luisteren niet naar de SDB (Sociaal Democratische Bond). Zij geven de regering de schuld van de lage lonen. Waarom haalt Nederland zijn graan uit Amerika en niet uit Groningen?

Vooral vrouwen en kinderen krijgen werk op de boerderij. Zij moeten voor een laag loon onkruid wieden. De meeste mannen zijn werkloos en willen zich verenigen

De arbeiders gaan zich verenigen in de SDB (Sociaal Democratische Bond) die opkomt voor hogere lonen en meer werk.

De boeren maken minder winst. Maar ze willen het luxe leven houden. Daarom moeten de boeren bezuinigen. Ze ontslaan de vaste arbeiders

Oorzaken van de hongeropstand van 1892 **Antwoorden**

De grijze gebeurtenissen/ontwikkelingen kunnen aangegeven worden als oorzaken van de honger-opstand in .

Steeds meer land in Groningen wordt ingepolderd. De boeren krijgen grote landerijen. De graanprijs is hoog en boeren maken veel winst.

Landarbeiders in het Oldambt werken 7 uur op de boerderij van de boer. Ze verdienen niet veel maar hebben wel veel tijd om op hun eigen land te werken.

Goedkoop graan uit Amerika wordt in Nederland verkocht. De prijs van brood daalt. Maar de boeren kunnen het Groningse graan niet meer verkopen. De

De boeren maken minder winst. Maar ze willen het luxe leven houden. Daarom moeten de boeren bezuinigen. Ze ontslaan de vaste arbeiders

De arbeiders raken hun vaste banen kwijt. Ze werken nu in de zomer bij de boeren en in de winter in het veen. Omdat er veel 'dagloners' zijn, zijn de lonen laag.

Om zo min mogelijk arbeidskosten te hebben kopen de boeren machines op te kunnen dorsen. Alleen voor het onkruid wieden zijn nog mensen nodig.

Vooral vrouwen en kinderen krijgen werk op de boerderij. Zij moeten voor een laag loon onkruid wieden. De meeste mannen zijn werkloos en willen zich verenigen.

De arbeiders gaan zich verenigen in de SDB (Sociaal Democratische Bond) die opkomt voor hogere lonen en meer werk.

De boeren luisteren niet naar de leden van de SDB (Sociaal Democratische Bond). Zij geven de regering de schuld van de lage lonen. Waarom haalt Nederland zijn graan uit Amerika en niet uit Groningen?

In de winter is er geen werk op het land van de boer. De arbeiders hebben geen geld meer. Er is geen eten, geen verwarming en de huur kan niet betaald worden. Tijd voor opstand!

Verdiepingsopdracht 1.2: Woonomstandigheden van de arbeiders	
Rond 1890 werd er onderzoek gedaan in Finsterwolde naar de woonomstandigheden van de landarbeiders. De beschrijvingen van de afmetingen van de woningen en hun bewoners zijn bewaard gebleven. Met behulp van deze gegevens doen de leerlingen praktijk onderzoek.	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	60 minuten
Opzet	De leerlingen doen in zes groepen onderzoek naar de woonomstandigheden van de arbeiders. Stappenplan De leerlingen bekijken het document uit het archief. Met behulp van de gegevens: – geven zij op het schoolplein/in de gymzaal/het klaslokaal de afmetingen aan van de woning. – richten ze de woning in zoals aangegeven in het document (kamers, slaapplaatsen, aantal personen,…) – richten ze de kamer daarnaast in met een tafel en minimaal 2 stoelen – Vervolgens plaatsen de leerlingen het aantal personen in hun woning (medeklasgenoten). Gezamenlijke conclusie met de klas Welke conclusies kun je trekken over de woonomstandigheden? Kon iedereen zitten aan tafel? Had iedereen een eigen bed? Was er veel privacy in de woning? De leerlingen kunnen dit vergelijken met hun eigen woonomstandigheden.
Voorbereiding	Dubbelzijdig kopiëren van het archiefdocument. Stoepkrijt of gekleurd plakband per groepje. Meetlint per groepje.
Uitvoeren	De leerlingen werken in groepjes van ca 3-4 personen.
Leerdoel	Visualisatie van het leven van de woning van een landarbeider en hiermee inleving in het dagelijks leven van de mensen rond 1890.

Woonomstandigheden van arbeiders	**Instructieblad**

Rond 1890 komt er steeds meer kritiek op de leefomstandigheden van de arbeiders in Noord Groningen. Er komt een onderzoekscommissie die de woningen opmeet en beschrijft hoeveel mensen in de huizen leven.

Opdracht
Met behulp van het archiefdocument richt je de woning in van een landarbeider.

Stap 1: De woning
Je bekijkt het archiefdocument.

- Met behulp van een meetlint en stoepkrijt bepaal je op het schoolplein de afmetingen van de woning
- Geef aan of er ramen waren en hoeveel en hoe groot deze waren
- Bepaal de hoeveelheid kamers en slaapplaatsen en plaats deze in de 'woning'
- Plaats in de woning een tafel en het zelfde aantal stoelen als bewoners
- Plaats in de woning een kachel of een plek om te koken

Stap 2: De bewoners
Ga met evenveel personen in de woning staan/zitten als er volgens het archiefdocument in de woning wonen.
Welke ruimte problemen kom je tegen?
Hoe kun je deze problemen oplossen?

Stap 3:Leefomstandigheden
Welke conclusies kun je trekken over de woonomstandigheden van de landarbeiders rond 1890? Schrijf zoveel mogelijk verschillen op met de huidige woonomstandigheden van mensen.

De verschillen bespreek je gezamenlijk met de klas.

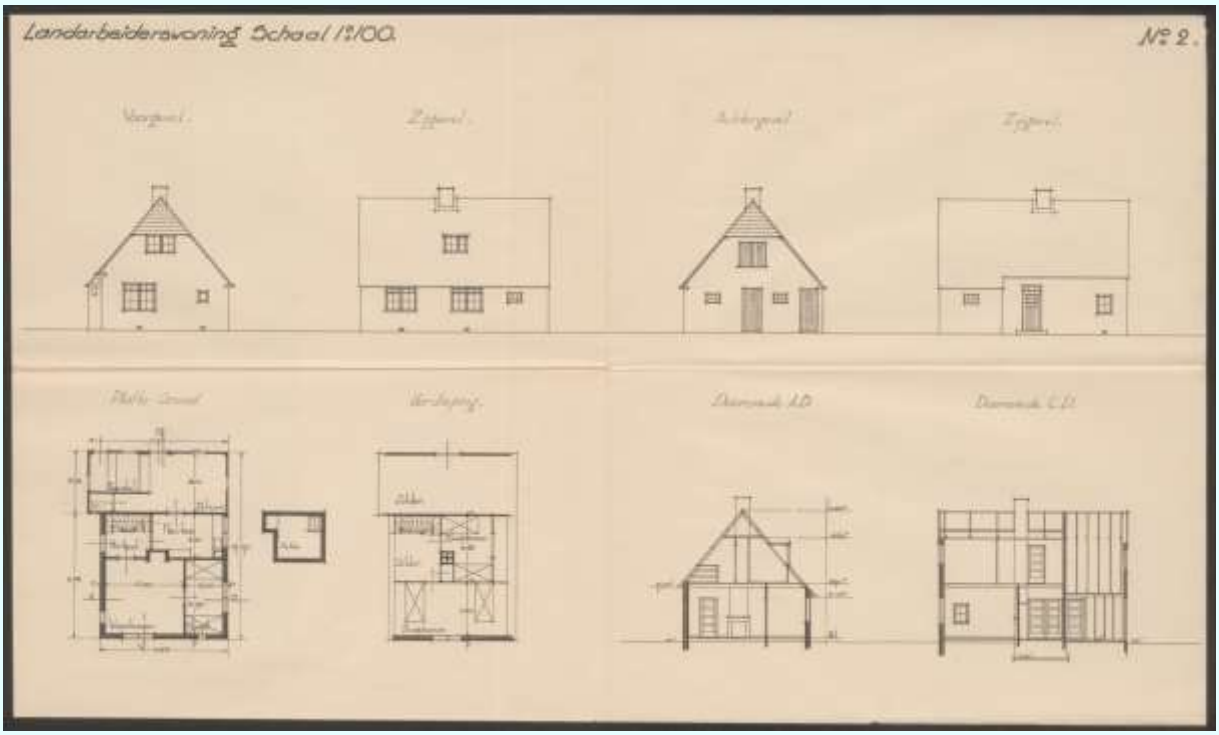
Landarbeiderswoning Schaal 1:100
No 2.

Archiefdocument 1 voorkant

Onderzoek betreffende de woning, gelegen: Gemeente Tjinderwoldt

Dorp Tjinderwoldt Straat laan

Wijk C Huisnummer 94 a

1.	Naam, voornaam en beroep van den hoofdbewoner.	J. Borgers
2.	Naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of diens gemachtigde.	Jan Akkers
3.	Huurprijs per week of per jaar.	f 46
4.	Is de woning bewoond of onbewoond?	bewoond
5.	Zoo ja, het aantal mannelijke en vrouwelijke bewoners (met inbegrip van kostgangers) en hun leeftijd.	4 man 2 vrouw
6.	Staat de woning aan de straat, in eene steeg, op eene binnenplaats of op een erf?	laan
7.	Staat de woning afzonderlijk of maakt die deel uit van een grooter gebouw, met gemeenschappelijken ingang voor meerdere gezinnen?	neen
8.	Is de woning eene beneden-, boven- of kelderwoning?	beneden
9.	Aantal vertrekken der woning.	een
10.	Afmeting dier vertrekken: a. Lengte. b. Breedte. c. Hoogte.	I. 3 m 75 / 3 m 20 / 2 m 70 — II.
11.	Ramen: a. Aantal. b. Oppervlakte van elk. c. Waar zijn ze geplaatst? d. Beweegbaar?	3 / 3 --- 75 --- 150 / Zuidwest / ja
12.	Ligt de vloer boven of beneden den beganen grond? (op te geven in c.M. + of −).	— 30 c.M.
13.	Wijze van bevloering: a. hout. b. steen. c. steen, met gedeeltelijke houtbedekking.	hout
14.	Inrichting en getal der slaapplaatsen en waar die zich bevinden.	twee in de kamer
15.	Hoe is de verdeeling der slaapplaatsen voor de beide geslachten?	3 pers. in 1 - 4 - 2 bij elkander

Archiefdocument 1 achterkant

16.	Behoort eenig erf bij de woning: *a.* afzonderlijk. *b.* gemeenschappelijk.	2 Are
17.	Faecaliën: *a.* Is privaat aanwezig? Afzonderlijk gebruik. Gemeenschappelijk » *b.* Welke woningen hebben (bij gemeenschappelijk gebruik) mede gebruik van het privaat? *c.* Beerput, ton of riool?	Ja afzonderlijk ton
18.	Watervoorziening: *a.* Zijn regenbak of put aanwezig? *b.* Hoe is de toestand van den regenbak of put? *c.* Welke woningen hebben mede gebruik van den regenbak? *d.* Hoe groot is de afstand van dien regenbak tot de woning en tot eventueel aanwezige riolen, mestvaalten, zink- en beerputten.	put. water. goed twee woningen meer 10 meter
19.	Rioleering, afvoer van vuil water in open goot, riool, enz.	
20.	Onderhoud: (goed, matig of slecht).	goed
21.	Zindelijkheid: (zindelijk, matig of onzindelijk).	Ja
22.	Gebreken als rook, vocht, ongedierte, stank, enz.	neen
23.	Verdere bijzonderheden:	

De Sub-Commissie te

Archiefdocument 2 voorkant

Onderzoek betreffende de woning, gelegen:

Dorp Finsterwolde

Wijk C

Gemeente Finsterwolde

Straat Laan

Huisnummer 94

1.	Naam, voornaam en beroep van den hoofdbewoner.	Wed. J. Berg
2.	Naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of diens gemachtigde.	Jan Akkens
3.	Huurprijs per week of per jaar.	f 3 5
4.	Is de woning bewoond of onbewoond?	bewoond
5.	Zoo ja, het aantal mannelijke en vrouwelijke bewoners (met inbegrip van kostgangers) en hun leeftijd.	1 man 1 vrouw
6.	Staat de woning aan de straat, in eene steeg, op eene binnenplaats of op een erf?	Laan
7.	Staat de woning afzonderlijk of maakt die deel uit van een grooter gebouw, met gemeenschappelijken ingang voor meerdere gezinnen?	Ja van grooter gebouw
8.	Is de woning eene beneden-, boven- of kelderwoning?	beneden
9.	Aantal vertrekken der woning.	een
10.	Afmeting dier vertrekken: a. Lengte. b. Breedte. c. Hoogte.	I. / II. 3 75 3 75 2 60
11.	Ramen: a. Aantal. b. Oppervlakte van elk. c. Waar zijn ze geplaatst? d. Beweegbaar?	3/ 3 — 75. 150 Voorkant Ja
12.	Ligt de vloer boven of beneden den begaanen grond? (op te geven in c.M. + of −).	+ 30 c.M.
13.	Wijze van bevloering: a. hout. b. steen. c. steen, met gedeeltelijke houtbedekking.	hout
14.	Inrichting en getal der slaapplaatsen en waar die zich bevinden.	twee in de kamer
15.	Hoe is de verdeeling der slaapplaatsen voor de beide geslachten?	een man 1 vrouw.

Archiefdocument 2 achterkant

16.	Behoort eenig erf bij de woning: a. afzonderlijk. b. gemeenschappelijk.	twee Are
17.	Faecaliën: a. Is privaat aanwezig? Afzonderlijk gebruik. Gemeenschappelijk » b. Welke woningen hebben (bij gemeenschappelijk gebruik) mede gebruik van het privaat? c. Beerput, ton of riool?	achter de behuizing in den grond Ja geheel open
18.	Watervoorziening: a. Zijn regenbak of put aanwezig? b. Hoe is de toestand van den regenbak of put? c. Welke woningen hebben mede gebruik van den regenbak? d. Hoe groot is de afstand van dien regenbak tot de woning en tot eventueel aanwezige riolen, mestvaalten, zink- en beerputten.	put gemeenschappelijk 10 meter
19.	Rioleering, afvoer van vuil water in open goot, riool, enz.	middelmatig
20.	Onderhoud: (goed, matig of slecht).	goed
21.	Zindelijkheid: (zindelijk, matig of onzindelijk).	Ja
22.	Gebreken als rook, vocht, ongedierte, stank, enz.	neen
23.	Verdere bijzonderheden:	

De Sub-Commissie te

Archiefdocument 3 voorkant

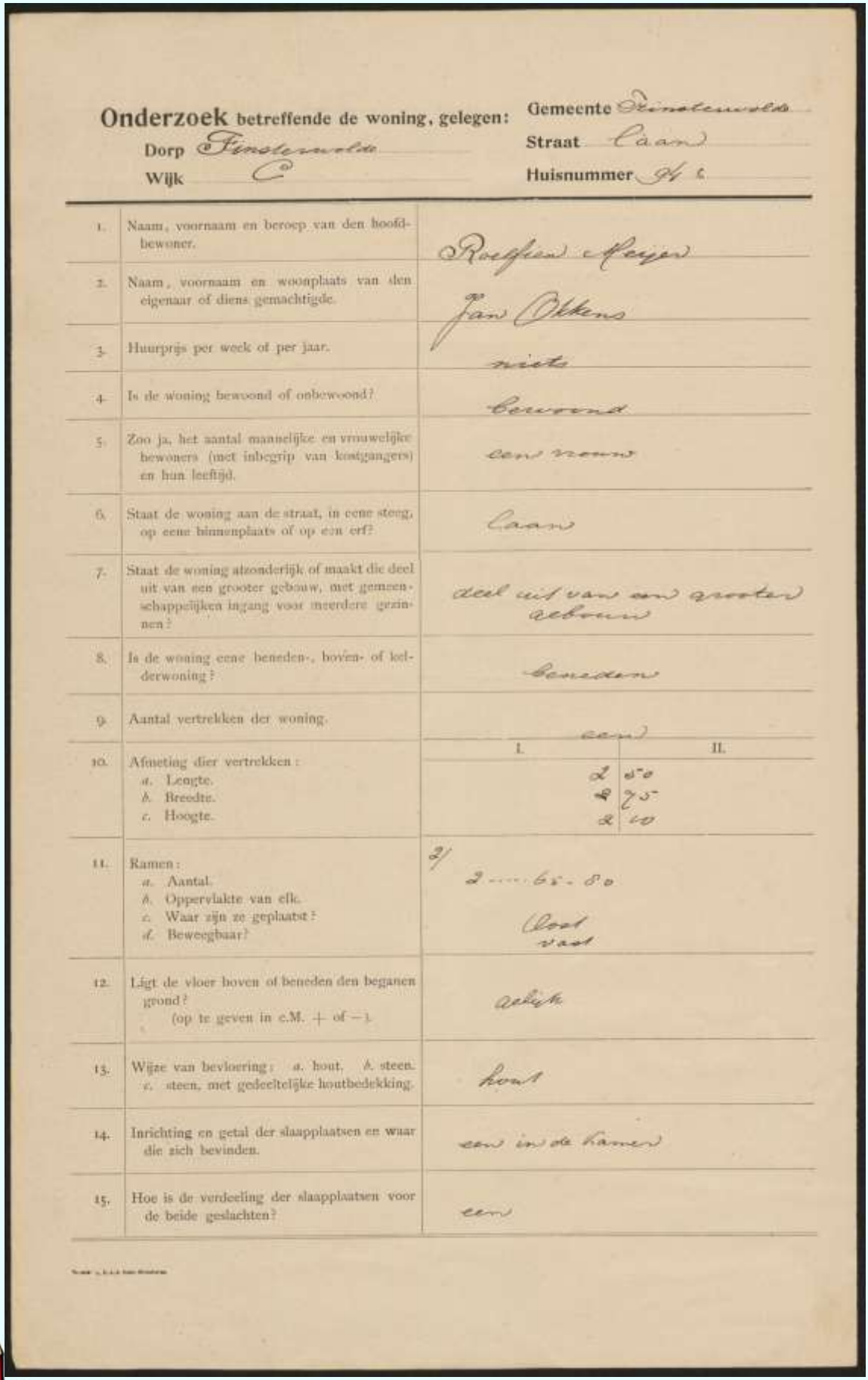

Onderzoek betreffende de woning, gelegen:

Dorp Finsterwolde

Wijk C

Gemeente Finsterwolde

Straat Laan

Huisnummer 94 c

1.	Naam, voornaam en beroep van den hoofdbewoner.	Roelfien Meyer
2.	Naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of diens gemachtigde.	Jan Ubbens
3.	Huurprijs per week of per jaar.	niets
4.	Is de woning bewoond of onbewoond?	bewoond
5.	Zoo ja, het aantal mannelijke en vrouwelijke bewoners (met inbegrip van kostgangers) en hun leeftijd.	een vrouw
6.	Staat de woning aan de straat, in eene steeg, op eene binnenplaats of op een erf?	Laan
7.	Staat de woning afzonderlijk of maakt die deel uit van een grooter gebouw, met gemeenschappelijken ingang voor meerdere gezinnen?	deel uit van een grooter gebouw
8.	Is de woning eene beneden-, boven- of kelderwoning?	beneden
9.	Aantal vertrekken der woning.	een
10.	Afmeting dier vertrekken: a. Lengte. b. Breedte. c. Hoogte.	I. 2 m 50 / 2 m 75 / 2 m 40 — II.
11.	Ramen: a. Aantal. b. Oppervlakte van elk. c. Waar zijn ze geplaatst? d. Beweegbaar?	2 / 2 ... 65 - 80 / Oost / vast
12.	Ligt de vloer boven of beneden den beganen grond? (op te geven in c.M. + of −).	even
13.	Wijze van bevloering: a. hout, b. steen, c. steen, met gedeeltelijke houtbedekking.	hout
14.	Inrichting en getal der slaapplaatsen en waar die zich bevinden.	een in de kamer
15.	Hoe is de verdeeling der slaapplaatsen voor de beide geslachten?	een

Archiefdocument 3 achterkant

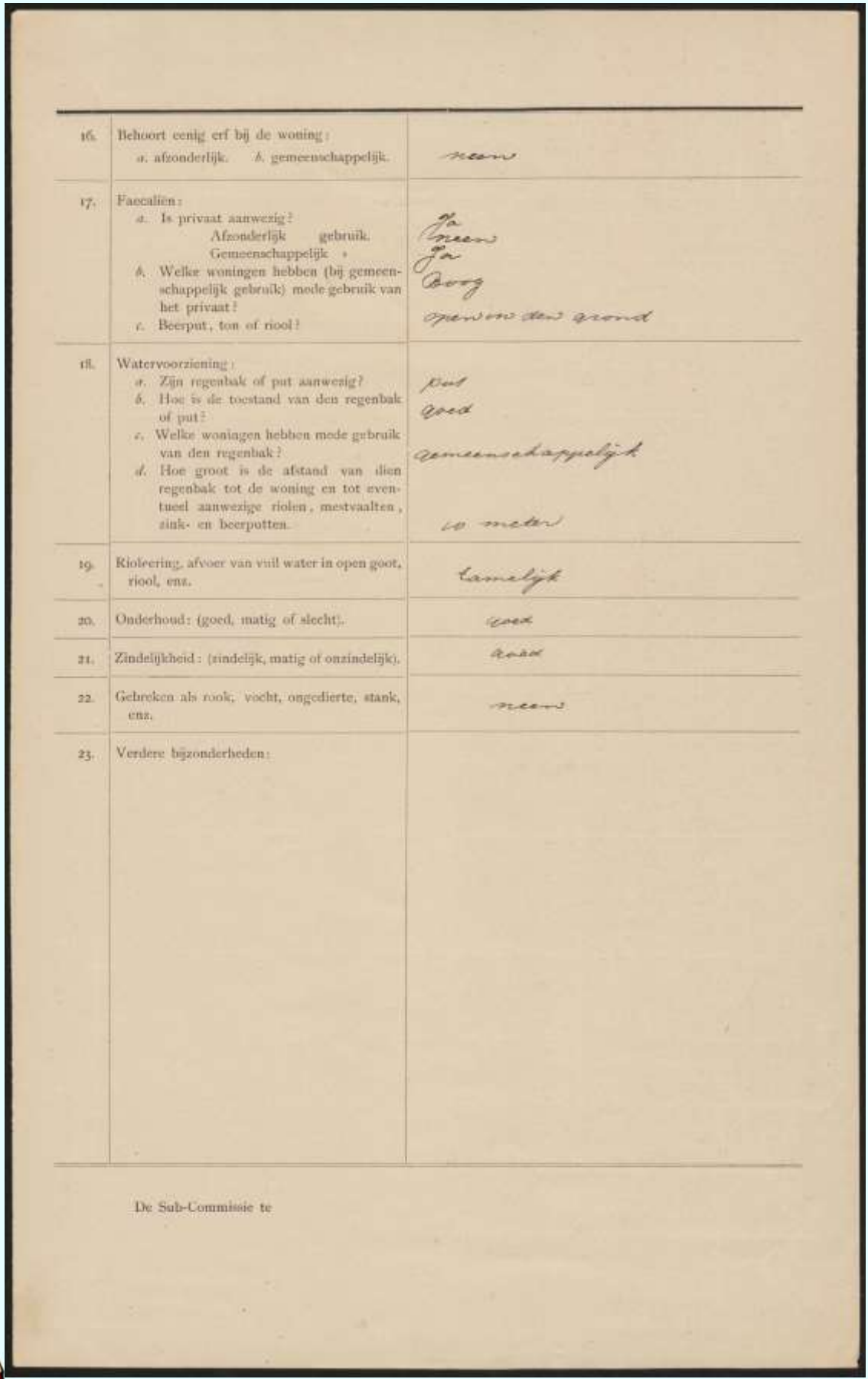

16.	Behoort eenig erf bij de woning: a. afzonderlijk. b. gemeenschappelijk.	neen
17.	Faecaliën: a. Is privaat aanwezig? Afzonderlijk gebruik. Gemeenschappelijk » b. Welke woningen hebben (bij gemeenschappelijk gebruik) mede gebruik van het privaat? c. Beerput, ton of riool?	Ja neen Ja Voorz open van den grond
18.	Watervoorziening: a. Zijn regenbak of put aanwezig? b. Hoe is de toestand van den regenbak of put? c. Welke woningen hebben mede gebruik van den regenbak? d. Hoe groot is de afstand van dien regenbak tot de woning en tot eventueel aanwezige riolen, mestvaalten, zink- en beerputten.	put goed gemeenschappelijk 10 meter
19.	Rioleering, afvoer van vuil water in open goot, riool, enz.	tamelijk
20.	Onderhoud: (goed, matig of slecht).	goed
21.	Zindelijkheid: (zindelijk, matig of onzindelijk).	Raad
22.	Gebreken als rook, vocht, ongedierte, stank, enz.	neen
23.	Verdere bijzonderheden:	

De Sub-Commissie te

Archiefdocument 4 voorkant

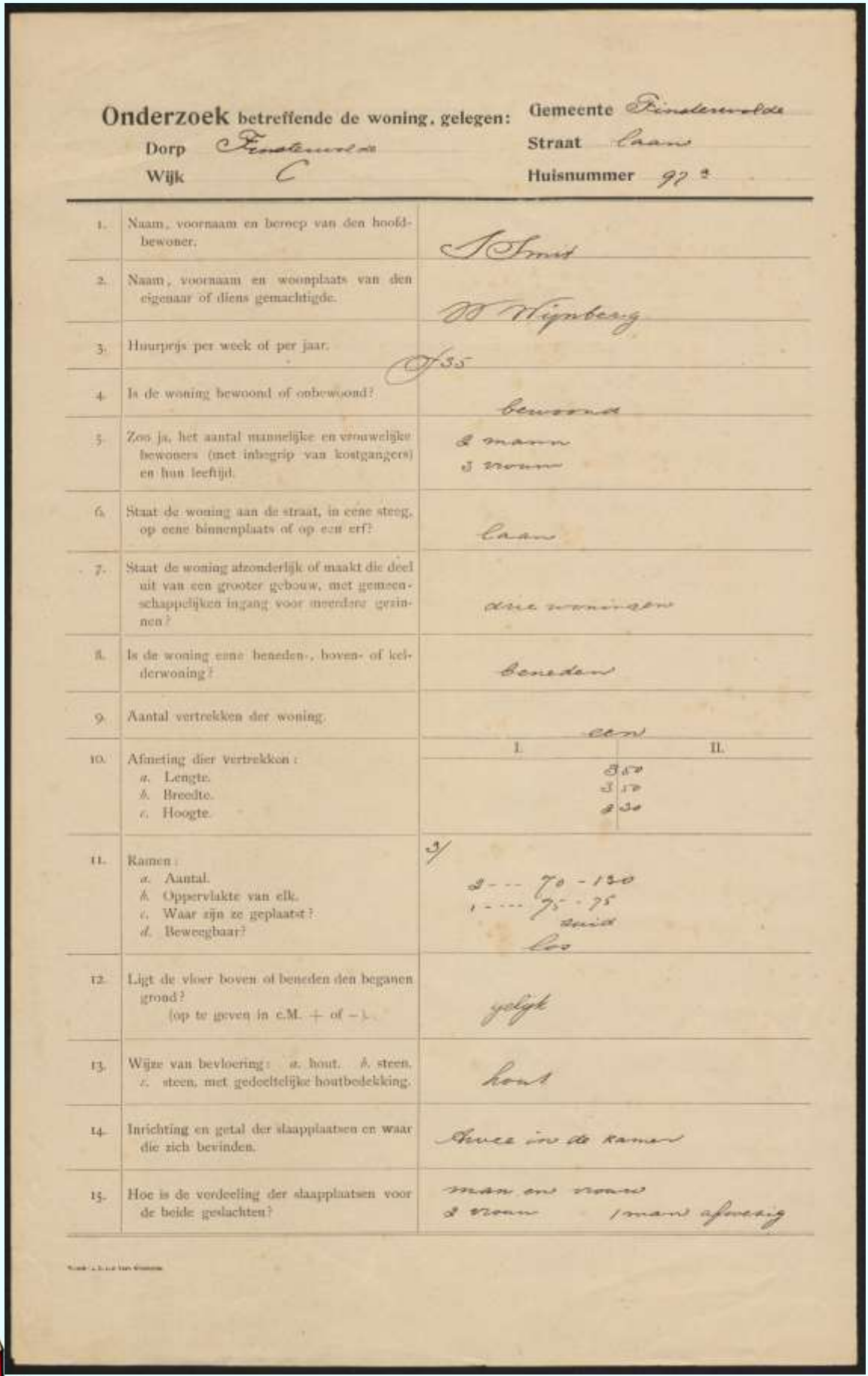

Onderzoek betreffende de woning, gelegen: Gemeente Pinsterenwolde
Dorp Pinsterenwolde Straat Laan
Wijk C Huisnummer 97 a

1.	Naam, voornaam en beroep van den hoofdbewoner.	J Smit
2.	Naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of diens gemachtigde.	W Wijnberg
3.	Huurprijs per week of per jaar.	f 35
4.	Is de woning bewoond of onbewoond?	bewoond
5.	Zoo ja, het aantal mannelijke en vrouwelijke bewoners (met inbegrip van kostgangers) en hun leeftijd.	2 mann 3 vrouw
6.	Staat de woning aan de straat, in eene steeg, op eene binnenplaats of op een erf?	Laan
7.	Staat de woning afzonderlijk of maakt die deel uit van een grooter gebouw, met gemeenschappelijken ingang voor meerdere gezinnen?	drie woningen
8.	Is de woning eene beneden-, boven- of kelderwoning?	Beneden
9.	Aantal vertrekken der woning.	een
10.	Afmeting dier vertrekken: a. Lengte. b. Breedte. c. Hoogte.	I. 3.80 / 3.10 / 2.30 — II.
11.	Ramen: a. Aantal. b. Oppervlakte van elk. c. Waar zijn ze geplaatst? d. Beweegbaar?	3/ 2 --- 70 - 130 1 --- 75 - 75 zuid ja
12.	Ligt de vloer boven of beneden den beganen grond? (op te geven in c.M. + of −).	gelijk
13.	Wijze van bevloering: a. hout. b. steen. c. steen, met gedeeltelijke houtbedekking.	hout
14.	Inrichting en getal der slaapplaatsen en waar die zich bevinden.	twee in de kamer
15.	Hoe is de verdeeling der slaapplaatsen voor de beide geslachten?	man en vrouw 2 vrouw 1 man afzonderlijk

Archiefdocument 4 achterkant

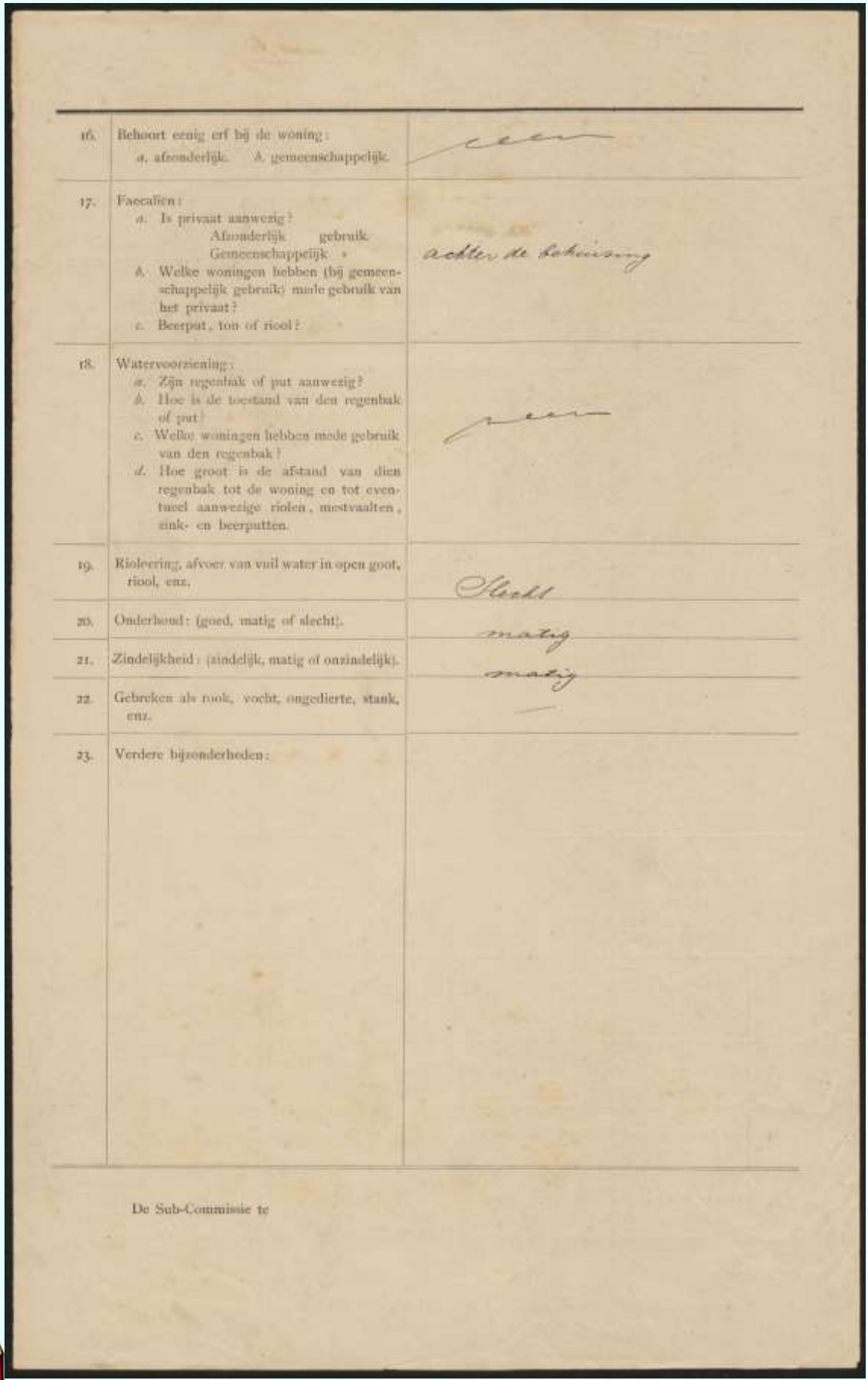

16.	Behoort eenig erf bij de woning: a. afzonderlijk. b. gemeenschappelijk.	een
17.	Faecaliën: a. Is privaat aanwezig? Afzonderlijk gebruik. Gemeenschappelijk » b. Welke woningen hebben (bij gemeenschappelijk gebruik) mede gebruik van het privaat? c. Beerput, ton of riool?	achter de behuizing
18.	Watervoorziening: a. Zijn regenbak of put aanwezig? b. Hoe is de toestand van den regenbak of put? c. Welke woningen hebben mede gebruik van den regenbak? d. Hoe groot is de afstand van dien regenbak tot de woning en tot eventueel aanwezige riolen, mestvaalten, zink- en beerputten.	neen
19.	Rioleering, afvoer van vuil water in open goot, riool, enz.	Slecht
20.	Onderhoud: (goed, matig of slecht).	matig
21.	Zindelijkheid: (zindelijk, matig of onzindelijk).	matig
22.	Gebreken als rook, vocht, ongedierte, stank, enz.	—
23.	Verdere bijzonderheden:	

De Sub-Commissie te

Archiefdocument 5 voorkant

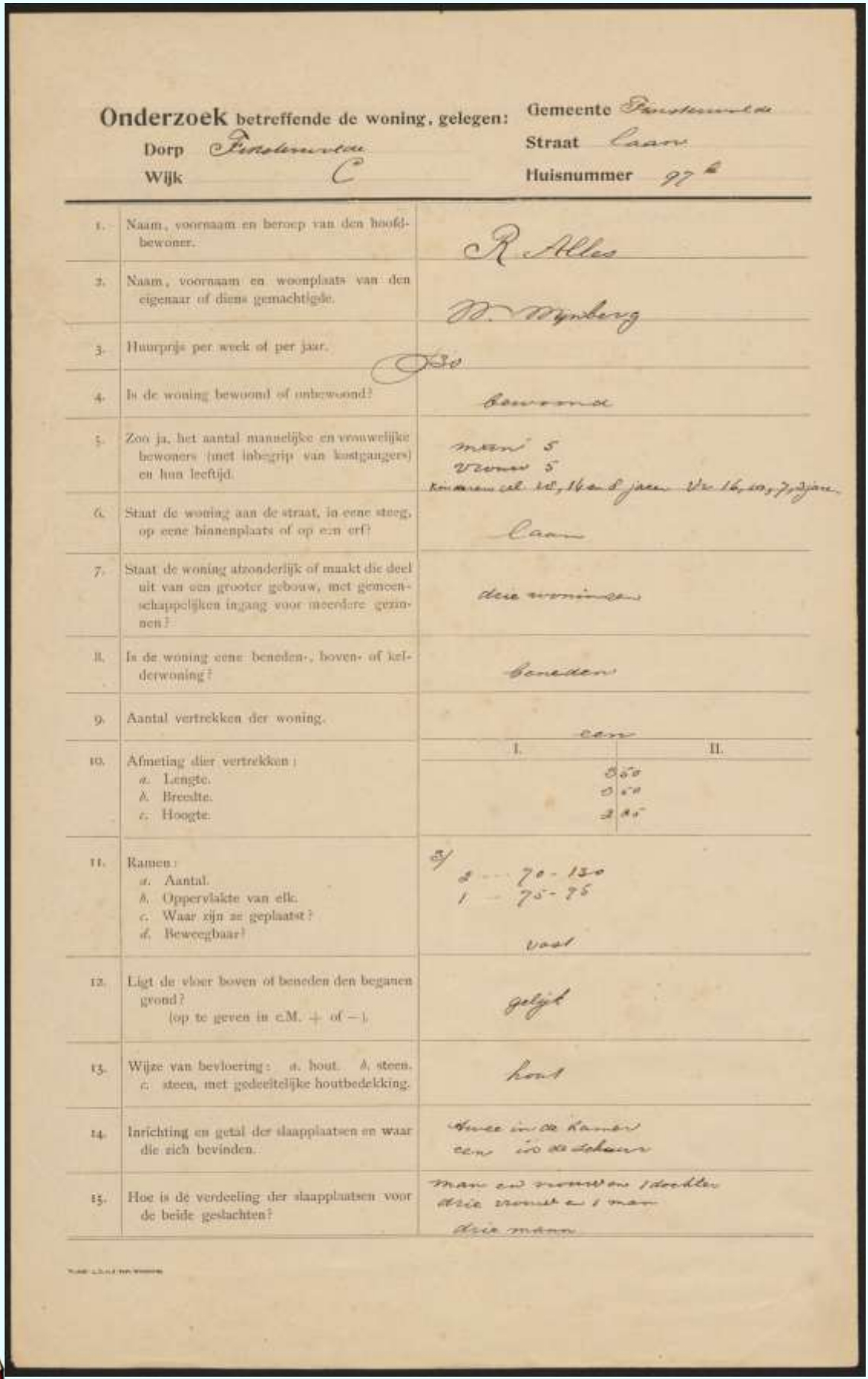

Onderzoek betreffende de woning, gelegen:

Gemeente Amsterdam

Dorp Amsterdam

Straat Laan

Wijk C

Huisnummer 97 b

1.	Naam, voornaam en beroep van den hoofdbewoner.	R. Alles
2.	Naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of diens gemachtigde.	D. Wynberg
3.	Huurprijs per week of per jaar.	f 30
4.	Is de woning bewoond of onbewoond?	bewoond
5.	Zoo ja, het aantal mannelijke en vrouwelijke bewoners (met inbegrip van kostgangers) en hun leeftijd.	mann 5 vrow 5 kinderen oud 18, 16 en 8 jaren Ve 16, 10, 7, 3 jaren
6.	Staat de woning aan de straat, in eene steeg, op eene binnenplaats of op een erf?	Laan
7.	Staat de woning afzonderlijk of maakt die deel uit van een grooter gebouw, met gemeenschappelijken ingang voor meerdere gezinnen?	deze woningen
8.	Is de woning eene beneden-, boven- of kelderwoning?	beneden
9.	Aantal vertrekken der woning.	een
10.	Afmeting dier vertrekken: a. Lengte. b. Breedte. c. Hoogte.	I. II. 3.50 3.60 2.80
11.	Ramen: a. Aantal. b. Oppervlakte van elk. c. Waar zijn ze geplaatst? d. Beweegbaar?	3/ 2 — 70 - 130 1 — 75 - 75 vast
12.	Ligt de vloer boven of beneden den beganen grond? (op te geven in c.M. + of −).	gelijk
13.	Wijze van bevloering: a. hout. b. steen. c. steen, met gedeeltelijke houtbedekking.	hout
14.	Inrichting en getal der slaapplaatsen en waar die zich bevinden.	twee in de kamer een in de keuken
15.	Hoe is de verdeeling der slaapplaatsen voor de beide geslachten?	man en vrouw en 1 dochter drie vrouw en 1 man drie mann

Archiefdocument 5 achterkant

16.	Behoort eenig erf bij de woning: *a.* afzonderlijk. *b.* gemeenschappelijk.	
17.	Faecaliën: *a.* Is privaat aanwezig? Afzonderlijk gebruik. Gemeenschappelijk » *b.* Welke woningen hebben (bij gemeenschappelijk gebruik) mede gebruik van het privaat? *c.* Beerput, ton of riool?	buiten door in den grond voor drie woningen
18.	Watervoorziening: *a.* Zijn regenbak of put aanwezig? *b.* Hoe is de toestand van den regenbak of put? *c.* Welke woningen hebben mede gebruik van den regenbak? *d.* Hoe groot is de afstand van dien regenbak tot de woning en tot eventueel aanwezige riolen, mestvaalten, zink- en beerputten.	
19.	Rioleering, afvoer van vuil water in open goot, riool, enz.	Slecht
20.	Onderhoud: (goed, matig of slecht).	matig
21.	Zindelijkheid: (zindelijk, matig of onzindelijk).	Ja
22.	Gebreken als rook, vocht, ongedierte, stank, enz.	Ja
23.	Verdere bijzonderheden:	

De Sub-Commissie te

Archiefdocument 6 voorkant

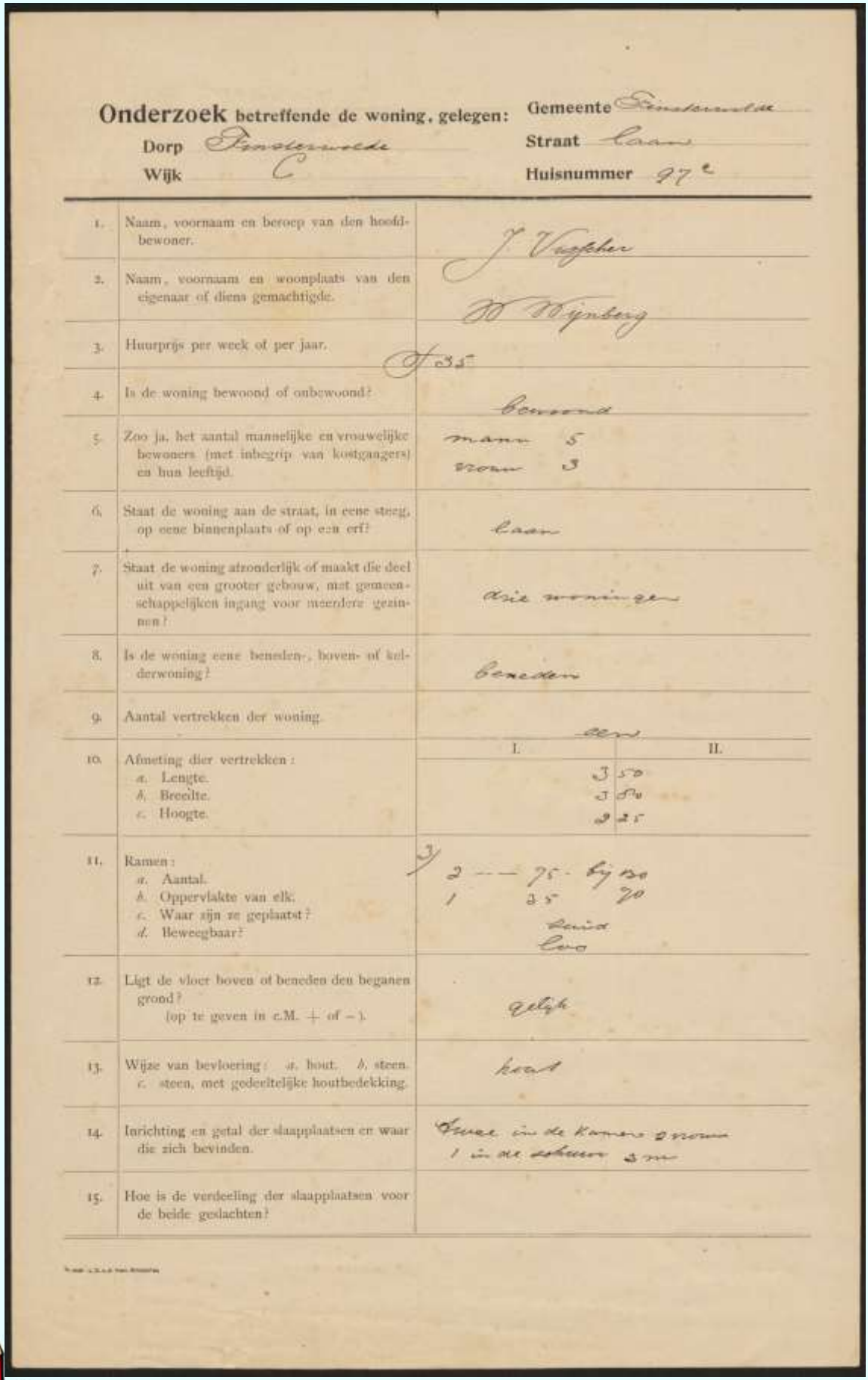

Onderzoek betreffende de woning, gelegen:

Gemeente Finsterwolde

Dorp Finsterwolde

Straat Laan

Wijk C

Huisnummer 97 c

1.	Naam, voornaam en beroep van den hoofdbewoner.	J. Vogelaar
2.	Naam, voornaam en woonplaats van den eigenaar of diens gemachtigde.	H. Wijnberg
3.	Huurprijs per week of per jaar.	f 35.-
4.	Is de woning bewoond of onbewoond?	bewoond
5.	Zoo ja, het aantal mannelijke en vrouwelijke bewoners (met inbegrip van kostgangers) en hun leeftijd.	mann 5 vrou 3
6.	Staat de woning aan de straat, in eene steeg, op eene binnenplaats of op een erf?	Laan
7.	Staat de woning afzonderlijk of maakt die deel uit van een grooter gebouw, met gemeenschappelijken ingang voor meerdere gezinnen?	drie woningen
8.	Is de woning eene benedenhuis-, boven- of kelderwoning?	beneden
9.	Aantal vertrekken der woning.	een
10.	Afmeting dier vertrekken: a. Lengte. b. Breedte. c. Hoogte.	I. II. 3 50 3 80 2 25
11.	Ramen: a. Aantal. b. Oppervlakte van elk. c. Waar zijn ze geplaatst? d. Beweegbaar?	3 2 — 75 bij 130 1 35 70 Zuid Loo
12.	Ligt de vloer boven of beneden den beganen grond? (op te geven in c.M. + of −).	gelijk
13.	Wijze van bevloering: a. hout. b. steen. c. steen, met gedeeltelijke houtbedekking.	hout
14.	Inrichting en getal der slaapplaatsen en waar die zich bevinden.	Twee in de Kamers 2 mann 1 in de schuur 3 mn
15.	Hoe is de verdeeling der slaapplaatsen voor de beide geslachten?	

Archiefdocument 6 achterkant

16.	Behoort eenig erf bij de woning: *a.* afzonderlijk. *b.* gemeenschappelijk.	
17.	Faecaliën: *a.* Is privaat aanwezig? Afzonderlijk gebruik. Gemeenschappelijk » *b.* Welke woningen hebben (bij gemeenschappelijk gebruik) mede gebruik van het privaat? *c.* Beerput, ton of riool?	achter de behuizing mandelig
18.	Watervoorziening: *a.* Zijn regenbak of put aanwezig? *b.* Hoe is de toestand van den regenbak of put? *c.* Welke woningen hebben mede gebruik van den regenbak? *d.* Hoe groot is de afstand van dien regenbak tot de woning en tot eventueel aanwezige riolen, mestvaalten, zink- en beerputten.	
19.	Rioleering, afvoer van vuil water in open goot, riool, enz.	Slecht
20.	Onderhoud: (goed, matig of slecht).	matig
21.	Zindelijkheid: (zindelijk, matig of onzindelijk).	Ja
22.	Gebreken als rook, vocht, ongedierte, stank, enz.	
23.	Verdere bijzonderheden:	

De Sub-Commissie te

Periode 2 begin 20e eeuw

De grote staking van 1929

Leestekst 2 **De grote staking van 1929**

Engel zit achter zijn huis en langzaam gaat de zon onder. Wanneer de zon onder gaat op het Groninger platteland verdwijnt zij niet achter een berg of een bos. Vooral in de zomer duurt het lang voordat de zon echt achter de horizon verdwenen is.
Het bezoek van Daan heeft hem aan het denken gezet over zijn eigen jeugd. Dat was geen makkelijke tijd. Zijn vader zei altijd: '*Kop d'r veur holl'n! Nait soezen, deurbroezen!*'

De vader van Engel was landarbeider geweest op de grote boerderij. Hij was een harde werker en bemoeide zich niet met politiek. Tenminste niet tot 1929!
In het voorjaar van 1929 hadden de landarbeiders een hoger salaris gevraagd. De arbeiders hadden in de jaren daarvoor ook stemrecht gekregen en gingen zich steeds meer bemoeien met de politiek. Ze wilden nu ook economische vrijheid. Misschien hoefden ze niet net als de boeren een auto, maar een fiets was een luxe die iedere landarbeider toch wel graag wilde hebben.
De Groningse boeren dachten hier anders over. Door de economische wereldcrisis maakten de boeren steeds minder winst en was er maar één oplossing om dit te stoppen: de lonen moesten omlaag!
Engels vader en vele andere landarbeiders waren het hier niet mee eens. Zij wilden de boeren duidelijk maken dat zij net als de andere arbeiders in Nederland een goed salaris wilden hebben. Dus geen lagere lonen…maar hogere lonen!!

Op 1 mei 1929 werden alle arbeiders die lid van de vakbond waren, ontslagen. Engels vader was woedend thuis gekomen en had tegen zijn vrouw gezegd: 'kin mie niks verrekn. Ik stop er mit' . Net als vijfduizend andere mannen en vrouwen besloot hij te staken voor een beter loon. Want ook Engels moeder had gestaakt. Er werd geen onkruid gewied op het land. Niet door haar en ook niet door Engels zusjes die hier normaal zo snel en handig in waren.

Het was een raar jaar geweest: 1929.
Vooral toen er steeds meer opstanden kwamen. Er kwamen Duitse- en Friese arbeiders in het dorp om te werken voor de boeren en de staking te breken. Natuurlijk probeerden de stakers deze mannen tegen te houden. Bij een van deze opstootjes in Finsterwolde werd er zelfs geschoten.
Engel had later in de krant gelezen dat de groenteverkoper Eltjo Siemens expres was doodgeschoten door de soldaten. Maar er was ook een krant die schreef dat het een ongeluk was. Volgens die krant ging de kogel eerst door een raam, daarna door een gordijn dat daar achter hing, vervolgens door een zuurtjesfles en daarna raakte hij Eltjo Siemens.
Een bijzondere manier om geraakt te worden door een kogel en Engel had zich altijd afgevraagd of de winkelier later de zuurtjes ook nog had verkocht.

De staking had bijna een half jaar geduurd. Zowel de boeren als de landarbeiders hadden hun 'poot stijf' gehouden. Maar de stakingskas van de vakbond raakte leeg en er was geen

geld meer voor eten en huur. Op het laatst hadden de vader en de moeder van Engel de boer moeten vragen of ze alsjeblieft weer aan het werk mochten.
Zijn vader kreeg gelukkig weer werk, maar wel voor een lager loon dan hij voor de staking gehad had. En niet iedereen was zo gelukkig dat hij weer aan het werk mocht. De boeren hadden landbouwmachines gekocht en hadden niet meer zoveel arbeiders nodig. Veel arbeiders werden werkloos. De staking van 1929 was mislukt en de boeren hadden gewonnen.
Engels vader had zich daarna nooit meer met politiek bemoeid. Hij was teleurgesteld. Maar dat gold niet voor iedereen. Veel van de arbeiders hadden zich aangesloten bij de communisten. Zij wilden dat de arbeiders aan de macht zouden komen. Zij vonden het tijd voor REVOLUTIE net als in de Sovjet Unie!

Verdiepingsopdracht 2: De grote staking van 1929 -tijdlijn	
De leerlingen verplaatsen zich in het leven van personen uit Oost Groningen tijdens de staking van 1929: hoe was het leven als een boer of als landarbeider?	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	60 minuten
Opzet	De leerlingen lezen de tekst De grote landbouwstaking van 1929. De leerlingen bestuderen verschillende gebeurtenissen tijdens het jaar 1929, het jaar van de grote staking. Hierbij proberen zij zich telkens in te leven in de mening van de boer en van de landarbeider. Wat is de mening geweest over deze gebeurtenis? Zullen ze er tevreden/eens of ontevreden/oneens mee geweest zijn? Bij iedere gebeurtenis zetten zij de mening in een grafiek. Door de mening van de boer en de landarbeider naast elkaar te zetten is duidelijk te zien waar de meningen verschillen en uit elkaar lopen. Uiteraard is het zoeken naar de oorzaken van deze verschillen een goede aanleiding voor discussie en overleg.
Voorbereiding	Kopiëren van de levenslijninstructiebladen en het opdrachtenblad.
Uitvoeren	De opdracht kan op verschillende manieren uitgevoerd worden. In het lesmateriaal vind u twee varianten: Klas verdeelt in twee groepen ▪ De klas kan in tweeën gedeeld worden. Leerlingen van de ene groep vullen het gevoelsleven van de boer in de grafiek in. Het andere deel van de klas verdiept zich in het gevoelsleven van de landarbeider. ▪ De leerlingen worden in groepen van twee of drie verdeeld en maken de grafiek voor zowel de boerin als de landarbeidster. Individueel/Duo ▪ Individueel of in duo's kunnen de leerlingen samen de gevoelslevens van zowel de boer als de landarbeider in dezelfde grafiek plaatsen. ▪ Daarna maken de leerlingen/de leerling de bijbehorende vragen.
Leerdoel	▪ Inleven in een historisch persoon. ▪ Betekenis van historische gebeurtenissen voor verschillende partijen bij de grote landbouwstaking in 1929. ▪ Vormen van een mening op basis van historische gegevens.

De grote staking van 1929	instructieblad groep boer

Wat gaan we doen?
We gaan een grafiek maken over het leven van een boer tijdens de landbouwstaking van 1929.
Wat zal de mening van de boer geweest zijn tijdens verschillende gebeurtenissen in het jaar 1929?

Hoe ga je te werk?
- Hieronder staan gebeurtenissen tijdens het jaar 1929. Lees ze eerst allemaal door.
- Vraag jezelf af hoe jouw hoofdpersoon op deze gebeurtenis gereageerd zou hebben. Heel erg blij is +5, neutraal is 0 en ongelukkig/niet blij is -5. Maar alles er tussenin is natuurlijk ook mogelijk.
- Als je alle jaartallen hebt gehad, verbind je de punten met elkaar. De grafiek van de boer is nu klaar.

Gebeurtenissen

januari	De winter is een rustige tijd in de landbouw. Er hoeft niet veel werk gedaan te worden op de boerderij. Veel arbeiders zijn hierdoor werkloos.
februari	De meeste arbeiders hebben zich verenigd in de landarbeidersbond. Deze komt op voor hun belangen. De boeren verenigen zich ook in de boerenbond en maken afspraken om de lonen laag te houden.
maart	Het ploegen van het land en poten van de aardappelen moet gedaan worden. De boeren betalen de landarbeiders hetzelfde loon als de jaren daarvoor.
april	De landarbeidersbond en de boerenbond onderhandelen over de salarissen van de landarbeiders. Er wordt een loonsverhoging van 10 cent per uur voor de arbeiders gevraagd.
begin mei	De leden van de landarbeidersbond worden ontslagen. De bond reageert met een oproep voor een grote staking. 2000 arbeiders luisteren hier naar en gaan niet aan het werk.
eind mei	Zowel de boeren als de arbeiders willen niet toegeven en de spanningen lopen steeds hoger op. Eltjo Siemens wordt per ongeluk door de politie doodgeschoten. Samenscholingen op straat worden verboden.
juni	Er moet onkruid gewied worden op het land. De vrouwen die dit werk meestal doen willen ook een hoger loon en 1100 vrouwen gaan ook staken.
juli	Er zijn nog een paar arbeiders die willen werken op het land. De boeren en hun families helpen mee om het onkruid te wieden en de gewassen te onderhouden.
augustus	De boeren worden ongerust. Wie gaat de oogst binnenhalen. Er worden arbeiders uit Duitsland, Holland en Friesland gehaald om in Groningen op het land te werken. Sommige boeren schaffen zelfs een oogstmachine aan om het werk te doen.
september	De stakingskas is leeg. De stakers krijgen geen geld meer en moeten weer aan het werk. De boeren willen wel wat arbeiders aannemen, maar de lonen zijn wel lager dan VOOR de staking. Sommige stakers krijgen geen werk meer.

oktober	Er ontstaat ruzie tussen de communistische en socialistische landarbeiders. Er is lang gestaakt en toch zijn de resultaten niet goed voor de arbeiders. Wie zijn schuld is dit?
november	Veel boeren beloven dat ze de lonen in het voorjaar met 10% omhoog zullen doen. Ze willen niet nog weer zo'n staking meemaken.

De grote staking van 1929	**instructieblad groep landarbeider**

Wat gaan we doen?
We gaan een grafiek maken over het leven van een landarbeider tijdens de landbouwstaking van 1929. Wat zal de mening van de landarbeider geweest zijn tijdens verschillende gebeurtenissen in het jaar 1929?

Hoe ga je te werk?
- Hieronder staan gebeurtenissen tijdens het jaar 1929. Lees ze eerst allemaal door.
- Vraag jezelf af hoe jouw hoofdpersoon op deze gebeurtenis gereageerd zou hebben. Heel erg blij is +5, neutraal is 0 en ongelukkig/niet blij is -5. Maar alles er tussenin is natuurlijk ook mogelijk.
- Als je alle jaartallen hebt gehad verbind je de punten met elkaar. De grafiek van de landarbeider is nu klaar.

Gebeurtenissen

januari	De winter is een rustige tijd in de landbouw. Er hoeft niet veel werk gedaan te worden op de boerderij. Veel arbeiders zijn hierdoor werkloos.
februari	De meeste arbeiders hebben zich verenigd in de landarbeidersbond. Deze komt op voor hun belangen. De boeren verenigen zich ook in de boerenbond en maken afspraken om de lonen laag te houden.
maart	Het ploegen van het land en poten van de aardappelen moet gedaan worden. De boeren betalen de landarbeiders het zelfde loon als de jaren daarvoor.
april	De landarbeidersbond en de boerenbond onderhandelen over de salarissen van de landarbeiders. Er wordt een loonsverhoging van 10 cent per uur voor de arbeiders gevraagd.
begin mei	De leden van de landarbeidersbond worden ontslagen. De bond reageert met een oproep voor een grote staking. 2000 arbeiders luisteren hier naar en gaan niet aan het werk.
eind mei	Zowel de boeren als de arbeiders willen niet toegeven en de spanningen lopen steeds hoger op. Eltjo Siemens wordt per ongeluk door de politie doodgeschoten. Samenscholingen op straat worden verboden.
juni	Er moet onkruid gewied worden op het land. De vrouwen die dit werk meestal doen willen ook een hoger loon en 1100 vrouwen gaan ook staken.
juli	Er zijn nog een paar arbeiders die willen werken op het land. De boeren en hun families helpen mee om het onkruid te wieden en de gewassen te onderhouden.
augustus	De boeren worden ongerust. Wie gaat de oogst binnenhalen. Er worden arbeiders uit Duitsland, Holland en Friesland gehaald om in Groningen op het land te werken. Sommige boeren schaffen zelfs een oogstmachine aan om het werk te doen.
september	De stakingskas is leeg. De stakers krijgen geen geld meer en moeten weer aan het werk. De boeren willen wel wat arbeiders aannemen, maar de lonen zijn wel lager dan VOOR de staking. Sommige stakers krijgen geen werk meer.

oktober	Er ontstaat ruzie tussen de communistische en socialistische landarbeiders. Er is lang gestaakt en toch zijn de resultaten niet goed voor de arbeiders. Wie zijn schuld is dit?
november	Veel boeren beloven dat ze de lonen in het voorjaar met 10% omhoog zullen doen. Ze willen niet nog weer zo'n staking meemaken.

Tijdlijngrafiek **Opdrachtenblad groep**

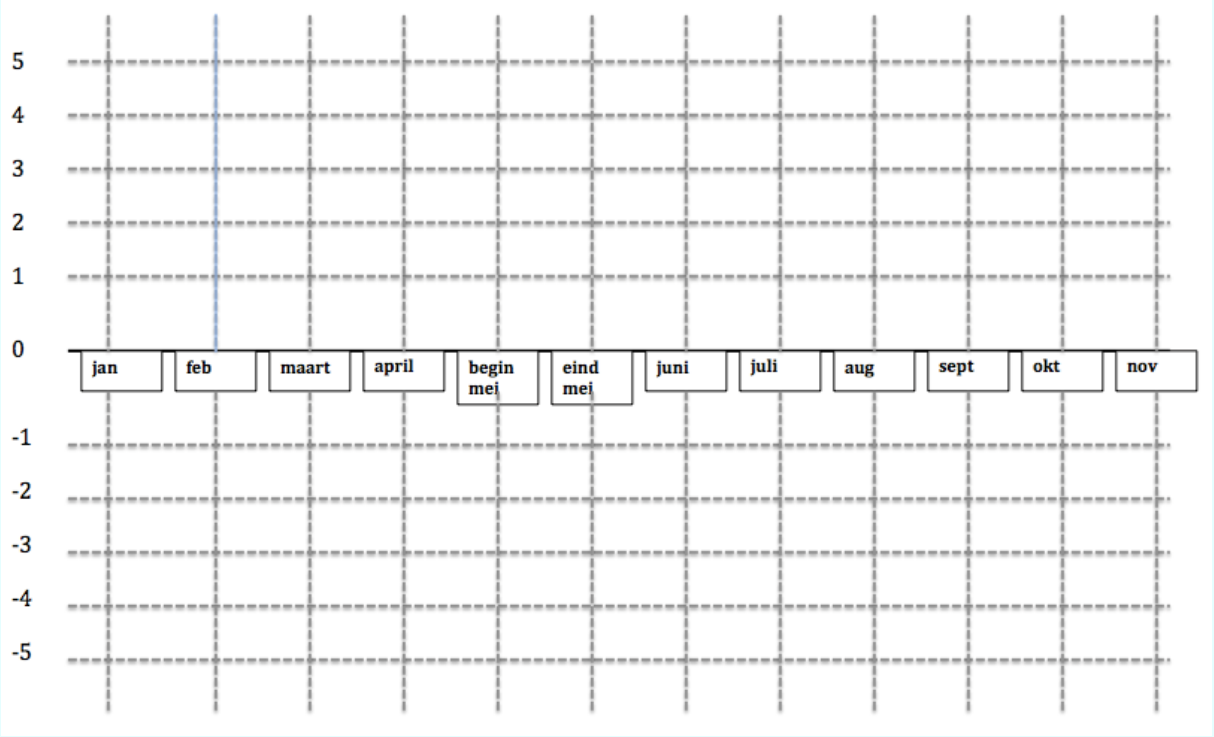

Opdrachten bij de tijdlijn

1. Op welk moment voor de staking was jouw hoofdpersoon het meest blij? Leg je antwoord uit.

   .....

   .....

2. Op welk moment voor de staking was jouw hoofpersoon het minst blij? Leg je antwoord uit.

   .....

   .....

3. Denk je dat jouw hoofdpersoon een aanhanger zou zijn geweest van het socialisme? Leg je antwoord uit.

   .....

   .....

4. Welke gebeurtenis tijdens de staking zorgde voor een grote verandering in het leven van je hoofdpersoon? Geef een verklaring voor die verandering.

.....

.....

De grote staking van 1929 **instructieblad duo**

In 1929 ontstaat er een grote landbouwstaking in Oost-Groningen. Bijna een half jaar lang staken 5000 landarbeiders voor een hoger loon. In de grafiek geef je aan wat de mening is van de boer en hoe de landarbeider denkt over verschillende gebeurtenissen tijdens deze staking.
De twee vragen luiden:

- *Wat is de mening van de landarbeider over gebeurtenissen tijdens de grote staking van 1929?*

Gebruik **rood** om dit aan te geven.

- *Wat is de mening van de boer over gebeurtenissen tijdens de grote staking van 1929?*

Gebruik **blauw** om dit aan te geven.

Bestudeer de onderstaande gebeurtenissen. Lees ze eerst allemaal goed door. De genoemde data staan op de horizontale as. Zet vervolgens een punt (rood en blauw) bij het gevoel dat de betrokkene heeft gehad volgens jou. Zorg dat je telkens kunt uitleggen waarom je die keus gemaakt hebt. Schrijf dat ook op.
Verbind ten slotte de punten met elkaar, zodat twee lijngrafieken ontstaan.

Gebeurtenissen

januari	De winter is een rustige tijd in de landbouw. Er hoeft niet veel werk gedaan te worden op de boerderij. Veel arbeiders zijn hierdoor werkloos.
februari	De meeste arbeiders hebben zich verenigd in de landarbeidersbond. Deze komt op voor hun belangen. De boeren verenigen zich ook in de boerenbond en maken afspraken om de lonen laag te houden.
maart	Het ploegen van het land en poten van de aardappelen moet gedaan worden. De boeren betalen de landarbeiders het zelfde loon als de jaren daarvoor.
april	De landarbeidersbond en de boerenbond onderhandelen over de salarissen van de landarbeiders. Er wordt een loonsverhoging van 10 cent per uur voor de arbeiders gevraagd.
begin mei	De leden van de landarbeidersbond worden ontslagen. De bond reageert met een oproep voor een grote staking. 2000 arbeiders luisteren hier naar en gaan niet aan het werk.
eind mei	Zowel de boeren als de arbeiders willen niet toegeven en de spanningen lopen steeds hoger op. Eltjo Siemens wordt per ongeluk door de politie doodgeschoten. Samenscholingen op straat worden verboden.
juni	Er moet onkruid gewied worden op het land. De vrouwen die dit werk meestal doen willen ook een hoger loon en 1100 vrouwen gaan ook staken.
juli	Er zijn nog een paar arbeiders die willen werken op het land. De boeren en hun families helpen mee om het onkruid te wieden en de gewassen te onderhouden.
augustus	De boeren worden ongerust. Wie gaat de oogst binnenhalen. Er worden arbeiders uit Duitsland, Holland en Friesland gehaald om in Groningen op het land te werken. Sommige boeren schaffen zelfs een oogstmachine aan om het werk te doen.

september De stakingskas is leeg. De stakers krijgen geen geld meer en moeten weer aan het werk. De boeren willen wel wat arbeiders aannemen, maar de lonen zijn wel lager dan VOOR de staking. Sommige stakers krijgen geen werk meer.

oktober Er ontstaat ruzie tussen de communistische en socialistische landarbeiders. Er is lang gestaakt en toch zijn de resultaten niet goed voor de arbeiders. Wie zijn schuld is dit?

november Veel boeren beloven dat ze de lonen in het voorjaar met 10% omhoog zullen doen. Ze willen niet nog weer zo'n staking meemaken.

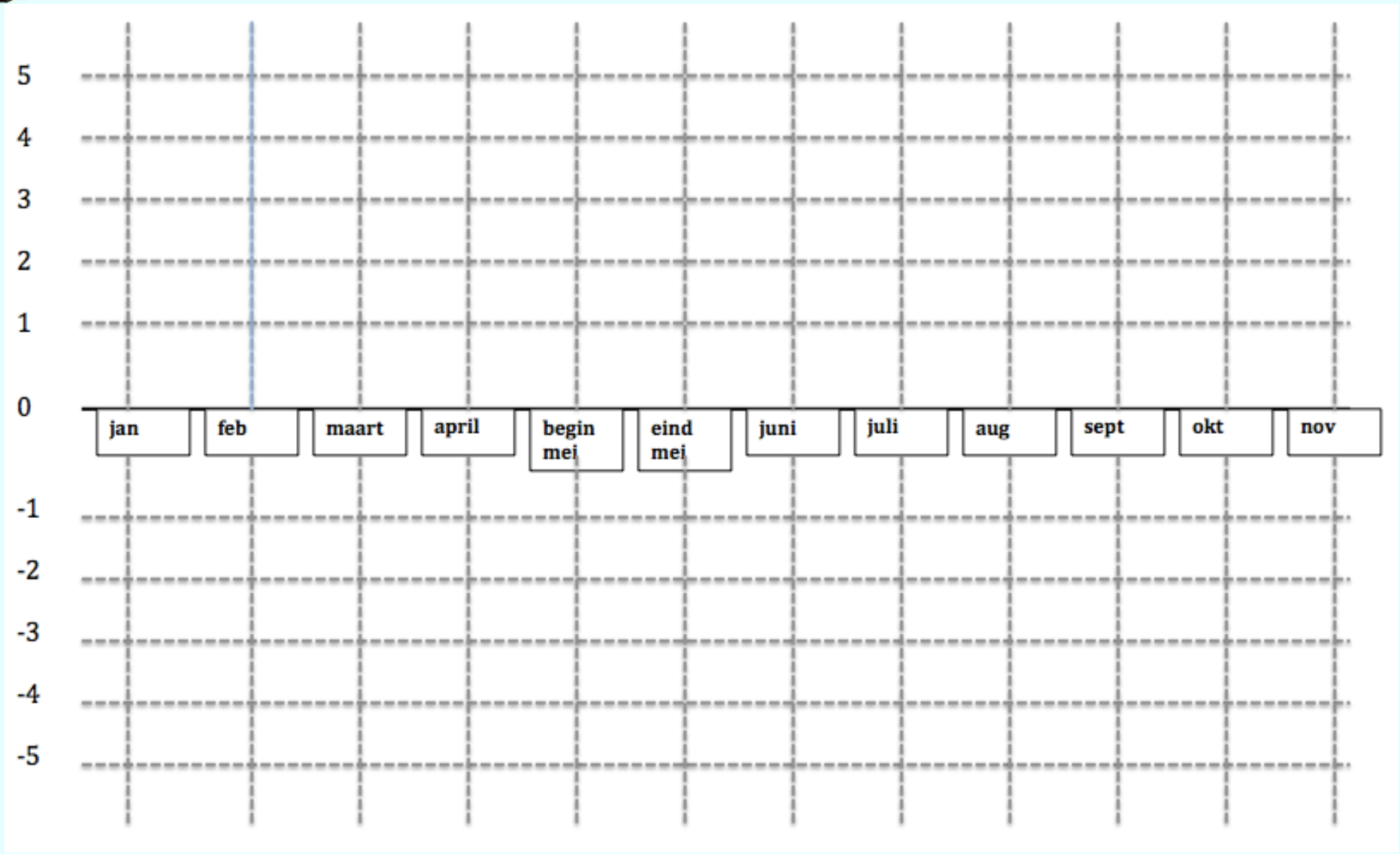
5
4
3
2
1
0
-1
-2
-3
-4
-5
jan
feb
maart
april
begin mei
eind mei
juni
juli
aug
sept
okt
nov

Tijdlijngrafiek over de grote landbouwstaking **Opdrachtenblad duo**

1. Op welk moment waren de boer en de landarbeider samen het meest tevreden? Leg je antwoord uit.

   .....

   .....

2. Op welk moment waren de boer de landarbeider samen het minste tevreden? Leg je antwoord uit.

   .....

   .....

3. Op welk moment liepen de gevoelens van de boer en de landarbeider het meest uit elkaar? Geef hiervoor een verklaring.

   .....

   .....

4. Welke gebeurtenis tijdens de staking zorgde voor een grote verandering in het leven van de boer en landarbeider? Geef een verklaring voor die verandering.

   .....

   .....

Periode 3 Crisis en Oorlog

Communistisch verzet

Leestekst 3 **Communistisch verzet**

Daan is al bijna twee weken op vakantie in Oost-Groningen. In het begin had hij een hekel gehad aan de eenzaamheid en de leegte van het land rondom de boerderij. Maar inmiddels is hij er aan gewend geraakt. Overdag is hij vaak aan het fietsen. Hij heeft het monument voor Eltjo Siemens gezien in Finsterwolde en hij is door de polder gefietst bij Hongerige Wolf. Iedere ochtend wanneer het *kovvietiet* is, loopt hij naar het huisje achter de boerderij. Daar zit Engel dan al klaar met twee mokken koffie en koek. '*Nou mien jong, bist weer an de flotter west?*'

'Engel, wie was Luppo Stek?' vraagt Daan terwijl hij bezig is een groot stuk koek in zijn mond te proppen.
'Hoe kom je daar zo bij?' antwoordt Engel verrast.
'Waar heb je die naam gehoord?'
'Ik was vandaag bij Driebond aan het fietsen. In de straat zaten een heel stel koperkleurige steentjes met namen er op. Luppo Stek was er een van' legt Daan uit.
'Mijn moeder zei dat het Stolpersteine waren en dat het iets met de Tweede Wereldoorlog te maken had. Hebben de nazi's Luppo Stek vermoord?'
Engel kijkt Daan lang aan. Hij heeft een diepe frons in zijn voorhoofd gekregen waardoor zijn hoofd nog rimpeliger wordt dan dat het al was. 'Luppo Stek' zegt hij zachtjes.

'Luppo Stek was een landarbeider, net als mijn vader. Hij kwam uit Beerta en hij was een communist. Veel van de landarbeiders waren communist geworden in die jaren na de grote staking.
Vanaf 1933 komt Hitler in Duitsland aan de macht. Alle tegenstanders van zijn regering worden opgepakt en in concentratiekampen gestopt. Dit gebeurde ook met de Duitse communisten en zij probeerden dan natuurlijk het land uit te vluchten onder andere naar Nederland.
De communisten hier in Groningen, zoals Luppo, probeerden deze mensen te helpen door ze onderdak en eten te geven. We noemden dat *Rode Hulp*. Officieel was dit verboden en moesten de vluchtelingen weer teruggestuurd worden naar Duitsland. Maar daar trokken Luppo en zijn kameraden zich niets van aan. Ze lieten de mensen onderduiken en eigenlijk is hiermee het verzet tegen de nazi's al vóór de Tweede Wereldoorlog begonnen'.

Daan kijkt Engel verbaast aan. 'Dat wist ik niet' zegt hij. 'De communisten wisten dus al voor de oorlog dat de nazi's gevaarlijk waren. Maar hoe ging dat dan toen het ook oorlog in Nederland werd? Werd Luppo toen gelijk opgepakt?'
'Nee, niet direct' antwoordt Engel. 'Hierdoor kreeg Luppo ook de kans om een illegale krant op te richten: *Het Noorderlicht*. Op deze manier wilde hij de mensen vertellen hoe gevaarlijk de ideeën van de nationaal socialisten waren. Zo hoopte hij dat er veel meer mensen in het verzet zouden gaan.
Maar ach, weet je jongen, de nazi's hadden al lang in de gaten waar Luppo mee bezig was. Begin 1941 wordt hij opgepakt en deporteren ze hem naar een concentratiekamp in

Duitsland. Tsja, en er zijn niet veel levend uit zo'n kamp terug gekomen. Luppo ook niet' zucht Engel.

'Dus daar zijn al die steentjes voor in Driebond.' concludeert Daan. 'Dat zijn allemaal stenen voor communisten die vermoord zijn'.
Engel knikt, 'Ja, de Stolpersteine zijn voor mensen die in het communistisch verzet zaten, maar ook voor mensen die meegedaan hebben aan de staking in april 1943. In Oost-Groningen gingen toen veel mensen staken omdat de bezetter steeds strengere regels ging bedenken. De boeren besloten om geen melk meer te leveren. De nazi's reageerden onmiddellijk met veel geweld: er werden 38 mensen dood geschoten. Daar waren ook veel mensen uit Driebond bij. Daarom liggen daar ook zoveel Stolperstenen'.

'Zeg, Engel…' Daan heeft een diepe frons in zijn voorhoofd gekregen. 'Hoe oud was jij in de oorlog? En was jij ook een communist…?'
Engel pakt de koffiepot en schenkt hen beiden nog een kopje in. Langzaam krijgt hij een steeds breder wordende grijns op zijn bijna tandeloze mond…….

Verdiepingsopdracht 3: Communisten tegen nationaalsocialisten	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	60 minuten
Opzet	De leerlingen lezen de tekst Communistisch verzet. Opdracht 1 De leerlingen rangschikken verschillende communistische en fascistische ideeën. Hierbij kijken ze naar de verschillen en de overeenkomsten. Opdracht 2 De leerlingen beoordelen welke drie redenen het belangrijkste zijn geweest voor de communisten om in het verzet te gaan. Hierbij beargumenteren zij hun keuze. Opdracht 3 Hierbij geven de leerlingen aan welke redenen er zouden kunnen zijn om NIET in het verzet te gaan.
Voorbereiding	Kopiëren van de instructiebladen. Aanleveren van scharen.
Uitvoeren	De leerlingen werken in duo's of individueel. Het voordeel van het werken in duo's is dat de leerlingen met elkaar kunnen discussiëren over het antwoord waar zij voor kiezen.
Leerdoel	Kennis over de politieke ideeën van het communisme en nationaalsocialisme en keuzes van mensen kunnen beredeneren.

Communisten tegen de Nationaalsocialisten

Opdracht 1

Wanneer Adolf Hitler in 1933 in Duitsland aan de macht komt, vluchten veel Duitse communisten naar het buitenland. Ze waren het niet eens met de ideeën van de nationaalsocialisten.

Maar wat waren eigenlijk de verschillen in hun politieke ideeën?

- Hieronder staan vijftien uitspraken.
- De uitspraken horen bij de politiek van het **nationaalsocialisme** OF het **communisme**.
- Knip de uitspraken uit en verdeel ze in drie rijen. Maak **rechts** een rij nationaalsocialisme, **links** een rij communisme en leg in het **midden** een rij met kenmerken die gelijk zijn voor beide politieke ideeën.

✂.....✂

Alle mensen zijn gelijk aan elkaar	Het ene volk is intelligenter en sterker dan het andere volk	Wanneer mensen tegen de partij zijn, worden ze met geweld onderdrukt
Het ideaal is de wereld overheersen	Iedereen in het land leert van jongs af aan wat de ideeën van de partij zijn	Militairisme zoals het leger en wapens zijn erg belangrijk
Er is geen persoonlijk bezit, alles is van iedereen	Er is maar 1 politieke partij en maar 1 leider	Alle mensen zijn wereldburgers
Trots zijn op je eigen land is belangrijk	De mensen moeten overtuigd worden van de ideeën door propaganda	De vrouw is ondergeschikt aan haar man
Het gewone volk moet de macht in handen hebben	De godsdienst kan afgeschaft worden	De economie wordt geregeld door de regering

Opdracht 2
De meeste communisten in Oost-Groningen zaten vanaf het begin van de Tweede Wereldoorlog al in het verzet.
Kies **drie** politieke ideeën uit, die de belangrijkste redenen geweest zijn om in het verzet te gaan.
(Dit kunnen communistische ideeën zijn, maar ook ideeën van de nationaalsocialisten waar de communisten TEGEN waren.) Leg je keuze uit.

Ik denk dat de uitspraak.....

een belangrijke reden was om in het verzet te gaan.
Omdat.....

.....

Ik denk dat de uitspraak.....

een belangrijke reden was om in het verzet te gaan.
Omdat.....

.....

Ik denk dat de uitspraak.....

een belangrijke reden was om in het verzet te gaan.
Omdat.....

.....

Opdracht 3
Verzetswerk was niet zonder risico's. Niet iedere communist ging in het verzet.
Bedenk vijf redenen waarom mensen (ondanks dat ze het niet eens waren met de nationaalsocialisten) toch niet in het verzet gingen.

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

Antwoorden opdracht 1
communisme en nationaalsocialisme met elkaar vergeleken

Communisten	Overeenkomsten	Fascisten
Alle mensen zijn gelijk aan elkaar	Wanneer mensen tegen de partij zijn, worden ze met geweld onderdrukt	Het ene volk is intelligenter en sterker dan het andere volk
Er is geen persoonlijk bezit, alles is van iedereen	De mensen moeten overtuigd worden van de ideeën door propaganda	Er is maar 1 politieke partij en maar 1 leider
Het gewone volk moet de macht in handen hebben	Het ideaal is de wereld overheersen	Trots zijn op je eigen land is belangrijk
Alle mensen zijn wereldburgers	Iedereen in het land leert van jongs af aan wat de ideeën van de partij zijn	De vrouw is ondergeschikt aan haar man
De economie wordt geregeld door de regering	De godsdienst kan afgeschaft worden	Militairisme zoals het leger en wapens zijn erg belangrijk

Lessuggestie	Stolpersteine

In opdracht van Erfgoedpartners is voor de gemeente Slochteren een lespakket ontwikkeld voor groep 7/8. Hierbij doen leerlingen onderzoek naar de verhalen achter de Stolpersteine in de eigen omgeving.

Een steen een naam een herinnering
Op steeds meer plekken in Nederland verschijnen Stolpersteine in het straatbeeld. In een straat of voor een huis worden stenen met namen geplaatst als duidelijk herkenbare monumenten voor de slachtoffers van de terreur van de Tweede Wereldoorlog.

Stolpersteine.
Een steen een naam een herinnering is een project bestaande uit zes verschillende lessen:
De eerste drie lessen zijn basislessen waarbij de leerlingen onderzoek doen naar de Stolpersteine in de eigen omgeving.
Daarnaast zijn er ook drie verdiepingslessen:
• Een inhoudelijke verdiepingsles waarbij leerlingen onderzoek doen naar de redenen van terreur tegen de mensen in de eigen omgeving. Dit heeft vaak te maken met de grotere oorlogsthema's: Jodenvervolging, April-Mei stakingen of Collaboratie en verzet.
• Een thematische verdiepingsles over de werking van het geheugen waarmee wij verhalen herinneren of vergeten.
• Een thematische verdiepingsles waarbij leerlingen interviews leren afnemen én deze leren verwerken.

Activiteiten in de school
De activiteiten verschillen per les. Zo is basisles 1 een les waarbij de leerlingen onderzoek moeten doen met behulp van internet en basisles 2 een discussieles. Omdat het project over Stolpersteine in de eigen omgeving gaat is het uiteraard ook belangrijk dat de leerlingen onderzoek doen 'buiten de school'. Dit wordt gedaan in basisles 3.
Ook bij de verdiepingslessen staan verschillende activiteiten en vaardigheden centraal, zoals interviewen of het doen van onderzoek naar het geheugen en herinneringen van mensen.
Zowel de basislessen als de verdiepingslessen, kunnen 'los van elkaar' gegeven worden. De docent kan hierin zijn eigen route bepalen.

De gehele handleiding kan gedownload worden:
http://www.cultuurclickgroningen.nl/clientdata/images/projecten/documents/full/handleiding-stolpersteine01.pdf

Voor meer informatie over de Stolpersteine in Drieborg
http://reiderland.protestantsekerk.net/uploads/klant113/PresentatieStolpersteine.pdf

Periode 4 Koude Oorlog

Little Moskou

Leestekst 4 **Little Moskou**

'Dou mie der nog mor aine'. Daan schuift zijn koffiekopje lachend richting de *kovviepot*. Na een paar weken koffiedrinken bij Engel spreekt hij al echt een beetje Gronings.
De oude man zit naast Daan aan tafel en heeft zijn eigen koffie nog niet aangeraakt. Hij is druk aan het zoeken tussen de stapels kranten en tijdschriften. '*Man, man, man, wat 'n boudel'*.

'Ik wil je wat laten lezen' zegt hij terwijl hij door blijft zoeken tussen de steeds groter wordende stapels papier. 'Wist je dat er ooit een artikel over Finsterwolde verschenen is in een groot Amerikaans blad? *Little Moskou* werden we genoemd' Daan vindt het maar raar, 'waarom werd Finsterwolde *Klein Moskou* genoemd? Er woonden hier toch geen Russen?'

'Dat had allemaal te maken met de *Koude Oorlog*.' Legt Engel uit. 'De Verenigde Staten en de Sovjet Unie hadden aan de zelfde kant gevochten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar toen deze afgelopen was, werd al snel duidelijk dat ze het op veel gebieden niet met elkaar eens waren. Moeten de mensen in de wereld nu vooral vrij zijn zoals de Amerikanen wilden? Of moesten de mensen vooral gelijk zijn zoals in de Sovjet Unie? Kortom: kies je voor het kapitalisme of het communisme.
Beide landen wilden de meeste macht in de wereld. De ruzie tussen de Amerikanen en de Russen leidde tot een wereldwijde *Koude Oorlog*. Ze noemden dat zo omdat er nooit echt gevochten werd. Ze bedreigden elkaar alleen met wapens'

Ja, dit wist Daan allemaal wel. Maar wat had dat met Finsterwolde en Oost-Groningen te maken? 'Nou, dat zat zo. Nederland stond tijdens de Koude Oorlog aan de kant van de Verenigde Staten. Ze waren tegen de Sovjet Unie en de communisten…Maar ja, bij ons in Finsterwolde en Beerta was de communistisch partij al jaren de grootste partij van de gemeenteraad! Wij stemden allemaal op de CPN*.'

Daan kijkt de oude man verbaasd aan: 'Dus eigenlijk werd Oost-Groningen als een bedreiging gezien?' 'Juist!' roept Engel boos. 'En het werd helemaal een toestand toen er in 1950 ook nog een artikel in Amerika verscheen over het communistische dorp Finsterwolde. De regering was bang dat er een revolutie in Nederland zou komen, georganiseerd vanuit Oost-Groningen. Daarom werd de hele gemeenteraad van Finsterwolde naar huis gestuurd. Alleen de burgemeester mocht blijven omdat hij geen communist was.'

'Nee' zegt Engel bedenkelijk, 'Die Harm Tuin heeft het toen niet makkelijk gehad. Eigenlijk was het maar een eenvoudige jongen zoals ik. Zijn vader was ook een landarbeider. Maar Harm werkte hard en hij werd uiteindelijk burgemeester. Toen de gemeenteraad naar huis gestuurd werd, werd hij regeringsfunctionaris en moest hij al zijn beslissingen overleggen met de regering in Den Haag.'

* Communistische Partij Nederland

Daar heeft Daan nog nooit van gehoord. Een regeringsfunctionaris? De Nederlandse regering die een gemeenteraad ontslaat? Dat kan toch helemaal niet. In Nederland gaan mensen toch naar de stembus en bepalen ZIJ wie de baas in de gemeente is?

Daan ziet dat de herinnering Engel behoorlijk van slag gemaakt heeft. 'Dat was de eerste keer dat zoiets gebeurde in Nederland' zegt Engel 'Daarmee zie je maar weer hoe bang ze voor ons waren!' 'Zijn de communisten toen helemaal verdwenen uit Oost-Groningen?' vraagt hij zacht. 'Natuurlijk niet!' antwoord Engel duidelijk vrolijker. 'Na een aantal jaren kregen we gewoon onze gemeenteraad weer terug en bleef de CPN een van de grootste partijen in Finsterwolde. Nee, zo gemakkelijk hebben we ons niet aan de kant laten zetten! En veel later werd in Beerta zelfs de eerste communistische burgemeester van Nederland benoemd. Ja, dat waren goede tijden voor de partij.'

'En hoe is het nu met de communisten in Groningen?' vraagt Daan. Engel kijkt peinzend voor zich uit. 'De tijden zijn veranderd. De mensen hebben het steeds beter gekregen in Nederland. Het maakt nu niet meer uit of je vader een boer of een arbeider is: iedereen kan naar school. Het is in veel opzichten beter dan vroeger. Maar ik vind dat er nog te veel verschillen tussen de mensen zijn en dat iemand blijven komen voor de armen'.

Daan knikt nadenkend. 'Dus je bent nog steeds een communist, Engel?'
Engel grijnst: '*Doar hest doe niks mit vanneudeg! Kwoajong!*

Verdiepingsopdracht 4.1: Een bio-gedicht	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	60 minuten
Opzet	De leerlingen lezen de tekst Little Moskou. Leerlingen verplaatsen zich in de persoon Harm Tuin en schrijven vervolgens een 'biografisch gedicht' waarin een beeld wordt geschetst van die persoon. Wanneer de leerlingen meer informatie over Harm Tuin willen hebben, kunnen ze dit via internet opzoeken.
Voorbereiding	Kopiëren van de instructiebladen.
Uitvoeren	De leerlingen maken een biografisch gedicht over de burgemeester (later regeringsfunctionaris) Harm Tuin. Het gedicht heeft een vaste opzet waar de leerlingen gebruik van maken . De gedichten kunnen in de klas aan elkaar voorgelezen worden. Eventueel kan een gezamenlijke evaluatie volgen. Hoe komt het dat de ene leerling andere eigenschappen benadrukt dan de andere leerling?
Leerdoel	Evalueren en interpreteren van gebeurtenissen uit het verleden.

Suggestie
Om leerlingen duidelijk te maken hoe zo'n bio-gedicht biografie er uit kan zien en om hen te inspireren kunt u zelf zo'n gedicht maken, maar ook bijvoorbeeld onderstaande bio-gedicht van Galileo Galilei gebruiken.

Galileo Galilei
Ik ben trouw aan mijn kerk en trouw aan de wetenschap
Ik stel me vragen over de hemellichamen en hoe ze bewegen
Ik hoor de luit waarop mijn vader speelde
Ik zie met vreugde de vier manen van Jupiter en de sterren van de Melkweg als ik aan de lenzen van mijn telescoop draai
Ik wil deze wonderen delen met de wereldwonderen
Ik ben trouw aan mijn kerk en wetenschap

Ik sta tegenover de Inquisitie en haar gevaarlijke dwaasheid
Ik accepteer zijn macht: mijn ideeën waren verkeerd ; de aarde beweegt niet
Ik denk toch dat de aarde wel beweegt
Ik zoek de hulp van kardinaal Bellarminus en Maria Celeste, mijn dochter
Ik word geïnspireerd door Copernicus en Kepler
Ik ben trouw aan mijn kerk en wetenschap

Ik begrijp dat het oppervlak van de maan oneffen, ruw, en vol holtes is net als de aarde, maar
Ik zeg dat het niet zo is

Ik droom dat we het hier allemaal ooit over eens zijn
Ik probeer een rustig leven te leiden in mijn villa met mijn gereedschap en telescoop
Ik ben trouw aan mijn kerk en wetenschap

Opdracht het schrijven van een bio-gedicht

Tijdens de Koude Oorlog stonden de Verenigde Staten en de Sovjet Unie tegen over elkaar. Nederland stond aan de kant van het Westen en steunde de Verenigde Staten. Maar in Oost-Groningen was een groot deel van de bevolking aanhanger van het communisme en zij zagen juist de Sovjet Unie als voorbeeld. In Finsterwolde zorgde dat voor veel onrust.
De regering in Den Haag besloot dat de communistische gemeenteraad moest worden ontslagen. De niet-communistische burgemeester Harm Tuin mocht nu alles bepalen in Finsterwolde.
In deze opdracht verplaats je jezelf in de burgemeester van Finsterwolde Harm Tuin.
Je schrijft de biografie van de burgemeester. Dat doe je volgens een vast patroon.
Elke zin begin je met het woord *ik*, gevolgd door een *werkwoord*. Tussen haakjes volgt bij elke zin een korte toelichting.

- Ik ben (twee kenmerken)
- Ik vraag me af (waar ben je benieuwd naar?)
- Ik hoor (welk geluid hoor je, bestaand of denkbeeldig?)
- Ik zie (wat zie je, bestaand of denkbeeldig?)
- Ik voel (wat voel je, bestaand of denkbeeldig?)
- Ik wil (welke wens heb je?)
- Ik ben (herhaling van de eerste zin)

- Ik sta voor het probleem dat (welk probleem heb je of met welke moeilijkheid word je geconfronteerd?)
- Ik accepteer de macht van (een machtsfactor waar je geen invloed op hebt)
- Ik maak me zorgen over (welke zorg(en) heb je?)
- Ik zoek steun bij/hulp van (een persoon of personen die je kan/kunnen helpen)
- Ik ben geïnspireerd door (een persoon of personen die een voorbeeld voor je is/zijn geweest)
- Ik ben (herhaling van de eerste zin)

- Ik begrijp (iets waarvan je weet dat het waar is)
- Ik zeg (iets waarin je gelooft)
- Ik droom (waar droom je op dit moment over?)
- Ik probeer (iets wat je echt wilt proberen)
- Ik ben (herhaling van de eerste zin)

Let op!
Zoek je meer informatie over wie Harm Tuin was, dan kun je dit vinden op internet

Verdiepingsopdracht 4.2: Gezichten van Klein Moskou	
De leerlingen maken een expositie met persoonlijke Koude Oorlogsverhalen uit de eigen omgeving. Hiervoor interviewen de leerlingen iemand die de Koude Oorlog in FInsterwolde/Beerta bewust heeft meegemaakt. Wat weet iemand zich nog te herinneren over die tijd? Was de familie ook communistisch of juist niet? Het verhaal (met foto van de geïnterviewde) presenteren ze in een fotolijst van 1 A4.	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	180 minuten
Opzet	De leerlingen lezen de tekst Klein Moskou. De leerlingen bereiden een interview voor met behulp van de opdracht. Ze denken na over verschillende vragen bij thema's en proberen hun vragen zo 'open' mogelijk te stellen. Na het interview verwerken zij dit in een goed lopend verhaal met foto. De expositie kan een officieel tintje krijgen door een opening voor ouders/grootouders/betrokkenen te organiseren.
Voorbereiding	Kopiëren van de instructiebladen. Eventueel contact zoeken met de historische vereniging (zie suggestie).
Uitvoeren	De leerlingen werken in duo's De leerlingen vragen een geschikt persoon om te interviewen en bereiden op school de vragen rondom de verschillende thema's voor. De interviews worden verwerkt vanuit de verschillende thema's. Hierbij is het de bedoeling dat de tekst goed leesbaar wordt voor bezoekers van de expositie (niet een uitwerking vraag-antwoord).
Leerdoel	▪ Interviewtechnieken. ▪ Kennisverwerking.
Suggestie	Voor het interviewen van personen kan eventueel contact gezocht worden met een historische vereniging. Vaak hebben zij veel kennis van zaken en zijn de leden bereid om deel te nemen aan historische onderwijsprojecten. Omdat de historische kring kennis van zaken heeft kunnen de interviews inhoudelijker worden.

Opdracht voor het maken van een expositie **Gezichten van Klein Moskou**

Vanaf 1945 ontstond er in Europa een Koude Oorlog. De Verenigde Staten en West-Europa stonden tegenover de Sovjet Unie en Oost-Europa. Het Westen en het Oosten waren het oneens over welke manier van besturen van een land het beste was. Was de democratie en het kapitalisme het beste of het communisme?
Hoe hebben de mensen in Oost-Groningen de Koude Oorlog beleefd? Hier woonden immers veel communisten terwijl in de rest van Nederland dit niet zo was. Hierover gaan jullie interviews houden en een expositie maken.

Het interview:
Hoe ga je te werk?
Voor het maken en houden van het interview werk je in tweetallen. Dat is niet alleen gezelliger maar als je samenwerkt kun je elkaar ook helpen bij het vragenstellen en het mooi maken van jullie interview voor de expositie.

Voor jullie interview is het natuurlijk de bedoeling dat je iemand vraagt die de Koude Oorlog ook echt hier meegemaakt heeft. Dit moet dus iemand zijn die:
- ouder is dan 55 jaar.
- in Finsterwolde, Beerta of omgeving woonde tijdens de Koude Oorlog.
- iemand die zich de tijd nog goed kan herinneren.

Over welke onderwerpen kun je vragen stellen?
Tijdens het interview is het verstandig om vragen te stellen die met een bepaald thema te maken hebben. Hierdoor krijg je een duidelijk verhaal.
Voorbeelden van thema's zijn:
- Het dagelijks leven tijdens de Koude Oorlog

Was het leven tijdens de Koude Oorlog anders dan daarna?
- Het communisme

In Oost-Groningen waren veel mensen communistisch. Was de geïnterviewde ook communistisch? Waarom wel of waarom niet?
- Spanningen tussen communisten en niet-communisten

Waren er spanningen door de Koude Oorlog (tussen mensen die communistisch waren en mensen die dit niet waren)? Of veranderde het leven eigenlijk helemaal niet?
- Anders dan de rest van Nederland
  Was Oost-Groningen ook echt anders dan de rest van Nederland tijdens de Koude Oorlog en waaraan kon je dit merken?

Het houden van een goed interview?
Het houden van een interview is niet eenvoudig. Hiervoor moet je je gedragen als een echte journalist: nieuwsgierig maar ook aardig!
Je bent op zoek naar verhalen en niet alleen naar 'Ja' of 'Nee' antwoorden.

Vijf tips voor het houden van een goed interview:

1. **Goed inlezen**
   Een goed interview begint ermee dat de interviewer iets van het onderwerp afweet. Zorg dat je de vier leesteksten gelezen hebt maar kijk ook op internet of in de bibliotheek of je iets meer over de geschiedenis van het dorp te weten kunt komen.
2. **Vriendelijk vragen**
   Een goed interview begint al bij het vragen aan iemand OF hij geïnterviewd wil worden. Leg uit waarom je de persoon wilt interviewen, wat er met het interview gedaan wordt en waarover het interview ongeveer zal gaan. Als de persoon geïnterviewd wil worden weet hij/zij ook waarop hij/zij JA zegt.
3. **Stel de geïnterviewde gerust**
   Vaak is degene die je interviewt net zo zenuwachtig als jijzelf. Wat zal er gevraagd worden? Weet ik wel antwoord te geven?
   Om een ontspannen sfeer te creëren kun je voor je interview gewoon even 'gezellig kletsen'. Wat heb je vandaag gedaan op school? Als je de geïnterviewde niet kent kun je iets over jezelf vertellen. Of je neemt iets lekkers mee voor bij de thee (en als bedankje voor het interview).
   Immers: jij wilt straks ALLE herinneringen weten van degene die je interviewt, hij/zij moet jou dan ook een beetje 'kennen en vertrouwen'.
4. **Schrijven of opnemen**
   Hoe ga je de antwoorden onthouden? Ga je de antwoorden opschrijven of neem je een MP3 speler mee om de antwoorden op te nemen. Vraag wel altijd even toestemming aan degene die je interviewt.
5. **Wees niet tevreden met 'Ja/Nee' antwoorden.**
   Aan alleen een 'Ja' of 'Nee antwoord heb je niet veel.
   Heeft u de oorlog ook meegemaakt? Ja
   Vond u het een vervelende tijd? Ja
   Als journalist ben je nieuwsgierig en wil je graag weten: HOE? WAAROM? WAAR? WANNEER? WAT? WELKE? WIE? enzovoort.
   Het is verstandig om je vragen hiermee te beginnen.
   - ☝ Schrijf voor dat je gaat interviewen een aantal vragen per onderwerp op.
   - ☝ Luister goed naar de geïnterviewde en probeer door te vragen op de verhalen die er verteld worden.
6. **Goed afsluiten**
   Bedank de geïnterviewde voor het interview en laat de verwerking van het artikel altijd controleren/goedkeuren voordat je het aan het publiek laat zien.
   Immers bij de tentoonstelling kan IEDEREEN de interviews lezen. De geïnterviewde moet dan niet voor verrassingen komen te staan en wel tevreden zijn over het interview!

De expositie

Hoe gaat je presentatie van de geïnterviewde er uit zien?

De expositie bestaat uit persoonlijke verhalen en foto's van de mensen die jullie geïnterviewd hebben.

- Als journalisten-tweetal verwerk je alle antwoorden van je interview tot één verhaal (dit kan digitaal of netjes met de hand geschreven zijn).

- Zorg dat de naam (evt. de leeftijd, geboortedatum) van de geïnterviewde bij de presentatie staat.
- Je kunt je verslag compleet maken met bijvoorbeeld een foto van de geïnterviewde (dit mag een moderne foto zijn maar misschien heeft de geïnterviewde ook een foto uit de tijd van de Koude oorlog).
- Als tweetal zorg je voor een fotolijst van 1 A4. Hierin presenteer je het persoonlijke verhaal.

ALGEMENE OPDRACHTEN

Algemene opdracht 5.1: Een historische fietstocht door Oost-Groningen	
De leerlingen ontwikkelen in groepjes een fietstocht door de eigen omgeving langs plekken die belangrijk zijn geweest in de geschiedenis van Oost-Groningen	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	Ongeveer 3 uur
Opzet	▪ De leerlingen werken in een groepje (duo's of trio's) ▪ De leerlingen lezen eerst de vier leesteksten. ▪ Hierbij noteren zij als groepje de vijf belangrijkste historische gebeurtenissen/plekken die ze tijdens de fietstocht willen laten zien. (dit kan per groep verschillen) ▪ Met behulp van de leesteksten en bijgevoegde informatie doen de leerlingen onderzoek naar de plekken/gebeurtenissen zodat zij deze informatie in hun folder kunnen vermelden. ▪ Maken een fietsroute waarbij zij foto's plaatsen van kenmerkende plekken op de route. Dit kunnen zelfgemaakte foto's zijn of historische foto's van de beeldbank van het Historisch Centrum Groninger Archieven. ▪ Met behulp van de informatie en de foto's ontwikkelen de leerlingen een folder. Hierbij kunnen ze gebruik maken van het bijgevoegde format, maar dit mag ook volgens eigen idee worden gemaakt.
Voorbereiding	Kopiëren van het opdrachtenblad. Eventueel onder begeleiding van ouders de leerlingen foto's laten maken in de omgeving.
Uitvoeren	De fietsroute kan door ouders/grootouders/medeleerlingen gemaakt worden onder begeleiding van de makers van de fietsroute. Eventueel kunnen zij ook nog extra informatie over de geschiedenis van Oost-Groningen vertellen tijdens de fietstocht.
Leerdoel	Leerlingen leren informatie verwerken, keuzes maken en geleerde informatie verwoorden aan derden.
Suggesties van te bezoeken plekken	*Finsterwolde:* Boerderij Goldhoorn 33 Grafmonument van Eltjo Siemens bij de kerk *Oude Dijk:* Kleine arbeidershuizen *Beerta:* Boerderij Hoofdstraat 137 Nieuw-Beerta: Hamer en Sikkellaan *Drieborg:* Stolpersteine Luppo Stek Oudeweg 3

Een historische fietstocht door Oost Groningen

In Oost-Groningen kun je nog veel plekken vinden die te maken hebben met de geschiedenis van het gebied. De meeste mensen fietsen er gewoon aan voorbij en denken niet aan de rijke geschiedenis van het gebied wanneer ze zo'n historische plek tegen komen.
Maar dit gaat veranderen! Het wordt tijd dat iedereen iets weet van de bijzondere geschiedenis van Oost-Groningen.

Opdracht:
Maak een fietsroute langs de unieke historische plekken van Oost Groningen Doe hierbij onderzoek naar vijf plekken en geef hierbij een beschrijving van gebeurtenissen die er plaatsgevonden hebben.

Onderzoek:
- Lees de vier leesteksten.
- Kies vijf plekken uit waar je je fietsroute langs wilt laten gaan.
- Doe onderzoek naar de plek en geef een beschrijving in ongeveer 100 woorden.
  Voor je onderzoek kun je kijken op internet. Hieronder staan enkele suggesties voor websites:
  https://ottoknot.home.xs4all.nl/werk/1929.html
  http://www.nazatendevries.nl/Artikelen%20en%20Colums/Finsterwolde/De%20geschiedenis%20van%20Finsterwolde.html

- Bedenk of je een historische foto's wilt gebruiken voor je fietsroute of een foto's die je zelf gemaakt hebt. Natuurlijk kun je ook een historisch foto naast een nieuwe zetten.
  Foto's kun je vinden op de beeldbank van het Historisch Centrum Groninger Archieven:
  http://beeldbankgroningen.nl//

Fietsroute:
- Maak met behulp van een plattegrond een logische fietsroute.
- Zorg ervoor dat de route van je fietstocht duidelijk is. Geef een beschrijving van de route of geef deze aan op een plattegrond.
  Fiets de route eerst zelf om te kijken of je informatie klopt.
- Zorg voor een heldere en fraaie vormgeving van je fietsroute.

ACHTERZIJDE

Hier kan een foto

5.
Hier schrijf je informatie over de laatste plek van je rondleiding

Hier schrijf je algemene informatie

- wie de rondleiding gemaakt heeft
- welke school je zit
- welke klas

VOORZIJDE

Titel van je folder

Inleiding op je onderwerp.
Hierin schrijf je waar je rondleiding over gaat.

Kaart
Hier zorg je dat een kaart van je plaats komt.
Je kunt met puntjes en nummertjes aangeven waar de mensen wat kunnen zien.

De nummers verwijzen naar informatie in de tekst

Foto

1.
Hier schrijf je informatie over de eerste plek van je rondleiding.
Je kunt eventueel een oude of nieuwe foto van de plek er naast zetten

BINNENZIJDE LINKS

2.
Hier schrijf je informatie over de tweede plek van je rondleiding.
Je kunt een foto van de plek er naast zetten.

Hier kan een foto

Hier kan een foto

3.
Hier schrijf je informatie over de derde plek van je rondleiding.
Je kunt eventueel een foto van de plek er naast zetten.
Maar dit mag natuurlijk ook een andere foto zijn.

BINNENZIJDE RECHTS

4.
Hier schrijf je informatie over de vierde plek van je rondleiding

Foto

Foto

Foto

Algemene opdracht 5.2: Een film maken over de geschiedenis van Oost-Groningen	
De leerlingen maken met behulp van historische filmbeelden van het Gronings Audiovisueel Archief en (historische) foto's zelf een film over de geschiedenis van Oost-Groningen.	
Doelgroep	Groep 7/8
Tijdsduur	Ongeveer 3 uur
Opzet	▪ De leerlingen werken in groepjes van 3 of maximaal 4 personen. ▪ De leerlingen lezen eerst de vier leesteksten. ▪ De leerlingen bekijken de stukjes historische film op internet (zie de bijgevoegde lijst voor de link). ▪ De leerlingen bedenken welke onderwerpen ze in de film willen laten zien en welk 'verhaal' ze willen vertellen in de film. ▪ Het verhaal kan verteld worden met de stukjes historisch film maar ook met historische foto's van de beeldbank van het Historisch Centrum Groninger Archieven of zelf gemaakte foto's. ▪ Met behulp van Windows moviemaker (gratis te downloaden) of Imovie op de Apple kunnen de leerlingen eenvoudig filmpjes maken en bewerken. N.B. Afhankelijk van de computervaardigheden en de faciliteiten op school kunnen kinderen ook zelf filmen/interviews houden. Maar wanneer deze faciliteiten er niet zijn dan kan er met het aangeboden materiaal ook al een mooie film gemaakt worden.
Voorbereiding	Kopiëren van het opdrachtenblad. Eventueel. downloaden van *Windows moviemaker* of *Imovie* op de computers Filmpjes van het Gronings Audiovisueel Archief (GAVA) op de computers plaatsen. Eventueel onder begeleiding van ouders de leerlingen foto's laten maken in de omgeving.
Uitvoeren	De filmpjes kunnen door ouders/grootouders/medeleerlingen bekeken worden op een filmavond. Eventueel kunnen de leerlingen ook nog extra informatie over de geschiedenis van Oost-Groningen vertellen tijdens de filmavond.
Leerdoel	Leerlingen leren informatie verwerken, keuzes maken en geleerde informatie verwoorden aan derden.

van erfgoed leren

Maak een film van de geschiedenis van Oost-Groningen

Wat is er mooier dan een filmavond organiseren waarbij de geschiedenis van je eigen dorp centraal staat! Hierbij kun je je ouders, broers en zussen, buren, ooms en tantes, opa's en oma's uitnodigen en ze laten zien hoe bijzonder het verhaal van Oost-Groningen is.

Opdracht
Maak een film van maximaal 5 minuten over de geschiedenis van Oost-Groningen. Hierbij kun je de onderwerpen uit de leesteksten terug laten komen.

Onderzoek
- Lees eerst de verschillende leesteksten door zodat je voldoende informatie hebt om iets te vertellen over de geschiedenis van Oost-Groningen.
- Bedenk eerst gezamenlijk welk filmverhaal je wilt vertellen. Welke onderwerpen moeten aan bod komen? Bedenk minimaal vier onderwerpen.
- Bekijk de verschillende historische filmpjes van het Gronings Audiovisueel Archief. De filmpjes kun je op internet bekijken via de link in de bijgevoegde lijst.
  Welke filmpjes kun je gebruiken in je eigen film?
- Bekijk de beeldbank van de Groninger Archieven. Welke historische foto's wil je laten zien in je film?
- Overleg of je nog beelden mist. Wil je zelf nog foto's toevoegen of stukjes film maken?

De film
Met behulp van *Windows Mediaplayer* of *Imovie* kun je de film in elkaar zetten. Eventueel kun je er geschreven teksten tussen zetten, maar je kunt ook kiezen voor gesproken teksten of muziek.
Zorg ervoor dat de film niet langer dan 5 minuten duurt!

Filmpjes!

Hieronder vindt u een overzicht van links van filmpjes over (landbouw) in het Oldambt. De filmpjes zijn afkomstig uit het Gronings Audiovisueel Archief (GAVA) en mogen alleen ten behoeve van dit lesmateriaal rechtenvrij gebruikt worden

Onderwerp	**Link**
Stop de Bom!	https://vimeo.com/180887807
Werken op het land	https://vimeo.com/180887712
Nederlands volksleven in oogsttijd	https://vimeo.com/180887623
Koolzaad dorsen rond 1880	https://vimeo.com/180887555
Veendam gegroeid uit het veen	https://vimeo.com/180887499
Veendam 1921	https://vimeo.com/180887389
Groningen 1923	https://vimeo.com/180887277
Droomstertje	https://vimeo.com/180886944
'Zichten' en gezin Cleveringa	https://vimeo.com/180886761

LET OP!
Voor het openen van de filmpjes is een wachtwoord nodig. Dit wachtwoord is GRONARCH

Achtergrondinformatie voor de docent

Historisch overzicht

Tot ver in de jaren tachtig stond Oost-Groningen bekend als communistisch bolwerk. In Finsterwolde en Beerta bestond het overgrote deel van de gemeenteraad uit leden van de CPN. In 1982 werd Beerta de eerste gemeente met een communistische burgemeester.
In dit deel wordt de geschiedenis van Oost-Groningen eerst in een breder kader van de geschiedenis van de laatste drie tijdvakken geplaatst. Vervolgens wordt een aantal leestips gegeven voor wie verder wil lezen.

Tot ver in de eerste helft van de negentiende eeuw was Nederland een land waar nog nauwelijks sprake was van een eenheid. Reizen ging langzaam. De minderbedeelden reisden te voet en alleen de rijken konden zich een koets veroorloven om over de weinige, meestal niet verharde wegen, te reizen. Sneller ging het verkeer over water met de trekschuit, die al vanaf de zeventiende eeuw overal voer op de trekvaarten die dwars door het land lagen. De meeste mensen kwamen niet ver buiten de eigen omgeving en voelden zich meer verbonden met de eigen regio dan met Nederland als land. Landbouw, nijverheid en handel waren nog steeds de belangrijkste middelen van bestaan. De sociale verhoudingen verschilden van regio tot regio en werden bepaald door de lokale economische verhoudingen.

Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw zetten modernisering en industriële revolutie door. De infrastructuur verbeterde sterk en met de komst van de stoomtrein en later de fiets en de auto werd het land opengelegd. De sterker wordende centrale overheid speelde hierin een belangrijke rol. Zo werd in opdracht van de regering in 1860 de Staatslijn-B aangelegd. Een spoorverbinding tussen Harlingen en Nieuweschans (via Leeuwarden en Groningen).
Naast de regionale identiteit ontstond ook een nationale identiteit. Plattelandsbewoners trokken steeds vaker naar de stad om in de fabrieken te gaan werken. De relatie tussen werkgever en werknemer werd anoniemer. De arbeidsomstandigheden van de fabrieksarbeiders waren slecht en in de steden ontstond grote armoede. Op het platteland kwam minder werk en ook daar werden de arbeidsverhoudingen rationeler.

In de Nederlandse politiek speelden deze veranderingen een grote rol. De rijke burgers in de stad en de welvarende boeren op het platteland waren vaak liberaal. De knellende banden van oude economische en politieke verhoudingen waren voor hen een belemmering in de modernisering van de economie en de samenleving. Vanaf 1848 domineerden de liberalen de politiek. Een moderne grondwet, grondrechten en veel economische vrijheden zorgden ervoor dat fabrikanten en ondernemers in de stad en op het platteland konden moderniseren.

Uit het buitenland waaide het socialisme over. De socialisten zagen de toenemende verschillen tussen arm en rijk als een grote misstand die voor grote maatschappelijke onrust zou zorgen. Aan het einde van de negentiende eeuw viel deze beweging uiteen in een revolutionaire groep en een gematigde groep die via wetgeving binnen het kader van de parlementaire democratie de leef- en werkomstandigheden van de arbeiders wilde verbeteren.

Rondom 1900 ontstond het politieke stelsel zoals wij dit nu kennen in Nederland. Aan het einde van de negentiende eeuw richtten de confessionelen de eerste politieke partij van Nederland op. De protestants christelijke partij ARP kreeg als snel gezelschap van een katholieke politieke partij en ook de liberalen en socialisten organiseerden zich in partijen. Het algemeen kiesrecht werd voor mannen in 1917 en voor vrouwen in 1919 ingevoerd. Hiermee was de moderne parlementaire democratie, zoals wij die nu kennen, ontstaan. Onder invloed van nationale en internationale ontwikkelingen veranderde het politieke landschap voortdurend in de twintigste eeuw.

In korte tijd veranderde er dus veel in Nederland gedurende de tweede helft van de negentiende en de eerste jaren van de twintigste eeuw. Oost Groningen heeft binnen deze geschiedenis van Nederland een bijzondere plaats. Al veel eerder dan in andere delen van Nederland ontstonden hier moderne arbeidsverhoudingen. Een groep van welvarende boeren ontwikkelde als gevolg van de inpolderingen in Groningen in de negentiende eeuw grote moderne boerenbedrijven, waar de arbeidsrelatie tussen boer en arbeider anoniemer en zakelijker was dan op de kleinere boerenbedrijven op de zandgronden in Nederland. Als gevolg van de stijgende graanprijzen in de negentiende eeuw werden deze boeren zeer rijk. Ondanks de dalende werkgelegenheid op het platteland hadden de arbeiders het in Oost Groningen daarom relatief goed.

Met de import van goedkoop Amerikaans graan veranderde dit. De polarisatie tussen boeren en landarbeiders nam toe en moderne politieke stromingen als het socialisme kregen onder de arbeiders in Oost Groningen veel aanhang. Met name het anarchisme van Ferdinand Domela Nieuwenhuis sloeg bij de arbeiders aan. De Sociaal Democratische Bond zag haar aanhang groeien, maar het anarchisme bleef nog lang heel sterk in Oost-Groningen en de SDAP deed het pas na de Eerste Wereldoorlog beter in het gebied. De slechtere economische omstandigheden leidden tot opstanden en stakingen. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg de revolutionaire tak van het socialisme, het communisme, steeds meer aanhang in Oost Groningen.

In de Tweede Wereldoorlog was er in Groningen en de grensstreek sprake van zowel veel collaboratie en aanhang van de NSB als van verzetsdaden tegen de bezetter. Verzetslieden werden weggevoerd naar het westen van het land, ondervraagd in het Scholtenshuis of gedeporteerd naar concentratiekampen. Het communistisch verzet was al aan het begin van de oorlog actief. Verzetsactiviteiten en het drukken van illegale kranten werden vanuit de stad Groningen aangestuurd. Communisten werden al aan het begin van de oorlog hard aangepakt. Een hele groep communisten werd naar Buchenwald gestuurd. Aan het einde van de oorlog keerden slechts twee terug.

Na de Tweede Wereldoorlog, in de periode van de Koude Oorlog, was Oost Groningen een unicum in Nederland. Vanaf 1946 haalde de CPN regelmatig de meerderheid van de stemmen bij de verkiezingen voor de gemeenteraad. De communisten voerden politiek een omstreden koers en de gemeentepolitiek stond daarom regelmatig op de politieke agenda van Den Haag. Toen de gemeenteraad begin jaren vijftig besloot uitkeringen aan stakende arbeiders toe te kennen, greep de regering in en stuurde een regeringscommissaris naar Finsterwolde: de gemeente stond onder curatele. De hele zaak trok zelfs internationale aandacht in de vorm van een artikel in het Amerikaanse tijdschrift Time Magazine. Dit leverde Finsterwolde de bijnaam van “Little Moscow” op. In de jaren zestig, zeventig en tachtig beleefde de CPN in een nieuw links jasje opnieuw een periode van bloei in Oost Groningen. Belangrijke communistische leiders als Marcus Bakker deden de provincie regelmatig aan. Fré Meis behaalde landelijke bekendheid met zijn acties. Beerta had een primeur met in 1982 de eerste en enige vrouwelijke communistische burgermeester van Nederland. In de tweede helft van de jaren tachtig stemden steeds minder mensen op de CPN. Na de val van het Oostblok in 1989 verloren de communisten hun unieke positie in Oost Groningen. De CPN ging op in Groen Links. De traditionele sociale tegenstellingen verdwenen en maakten plaats voor een meer divers beeld, ook in de politiek. De NCPN bleef in vergelijking met de rest van

Nederland wel een opvallend aanwezige plaats houden in de huidige gemeenten in Oost Groningen (in 1992 had de partij in de fusiegemeente Reiderland 7 zetels in de gemeenteraad, in 2006 was dit nog 2 zetels met 18% van de stemmen).

Overzicht van CPN stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen*				
jaartal	**Aantal stemgerechtigde inwoners Beerta**	**% CPN stemmers Beerta**	**Aantal stemgerechtigde inwoners Finsterwolde**	**% CPN stemmers Finsterwolde**
1946	2.283	56%	1.985	55%
1953	2.321	43%	2.079	55%
1966	2308	52%	2.064	63%
1974	2.304	50%	2.091	56%
1982	2.369	53%	2.056	63%
1986	2.146	44%	2.069	41%

* bron: http://www.verkiezingsuitslagen.nl

Verder lezen en kijken?

http://www.npo.nl/aspecten-van-rechtsstaat-democratie/POMS_S_NTR_100525
In het filmpje *van partij naar politieke beeldvorming* wordt een overzicht gegeven van de politieke ontwikkeling van Nederland in de twintigste eeuw.

http://www.statengeneraaldigitaal.nl/
Website met informatie en documenten over de politieke geschiedenis van Nederland.

http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2010-2011/Betere-tied-n-in-Groningen.html
Een aflevering van Andere Tijden uit 2010/11 over de landarbeiders in Oost Groningen.

http://www.rug.nl/news-and-events/video/adams-appel/archiefaa2002/46
Aflevering van het programma Adamsappel naar aanleiding van het promotieonderzoek van Y. Botke over de Groningse boer.

http://ottoknot.home.xs4all.nl/werk/1929html
website van O. Knottnerus met de geschiedenis van de landarbeidersstaking van 1929.

Becker, F., G. Harmsen e.a. *Een Eeuw Socialisme en Arbeidersbeweging in Groningen 1885-1985* (Groningen 1986).

Braun, M., *De regeringscommissaris in Finsterwolde. Een bijdrage tot de geschiedenis van de Koude Oorlog in Nederland* (Amsterdam 1975).

Botke, Y., *Boer en heer. "De Groninger boer" 1760-1960* (Assen 2002).

Bruintjes, G., *Socialisme in Groningen 1881-1894* (Amsterdam 1980).

Duijvendak. M.G.J. e.a. *Geschiedenis van Groningen. Deel 3: Nieuwste tijd-heden* (Zwolle 2012).

Friedrich, W., *Boven het maaiveld. 't Oldambt vertelt. Vanaf 1940* (Bedum 2014).

Hoekman, P., *Socialisme en arbeidersbeweging in het Oldambt 1881-1894* (Groningen 1985).

Ipso-geschiedenisgroep Groningen, *Rode hulp. De opvang van Duitse vluchtelingen in Groningerland 1933-1940* (Groningen 1986).

Knottnerus, O. En H. Perton, *Het loeit in het Oldambt. Kroniek van de boeren opstand van 1748* (Scheemda 1998).

Meulenkamp, J., *"Wie willen boas blieven". De oost Groninger landarbeidersstaking van 1929* (Groningen 1983).

Voerman, G. e.a., *Tussen Moskou en Finsterwolde. Over de geschiedenis van het communisme in Oost Groningen* (Scheemda 1993).

Weijdeveld, R., *Het communistisch verzet in Groningen 1940-1945*. Twee delen (Bedum 2014).

Westerman, F., *De graanrepubliek* (Amsterdam 2001).

Bijlage

Bronnen uit de PowerPoint

Afbeelding 1 Boerderij van een 'dikke boer' uit Finsterwolde

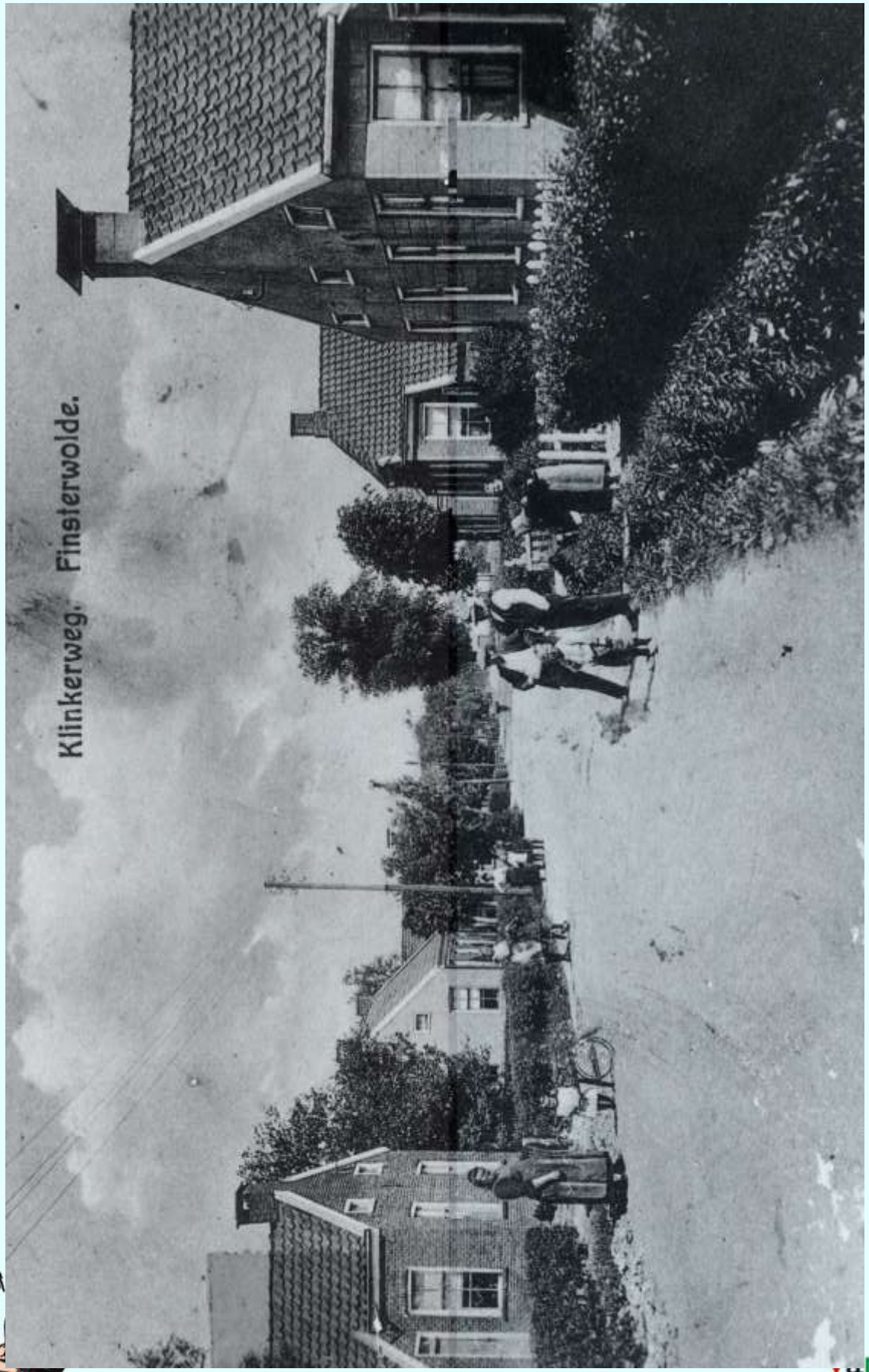

Afbeelding 1 Straat met huizen van landarbeiders

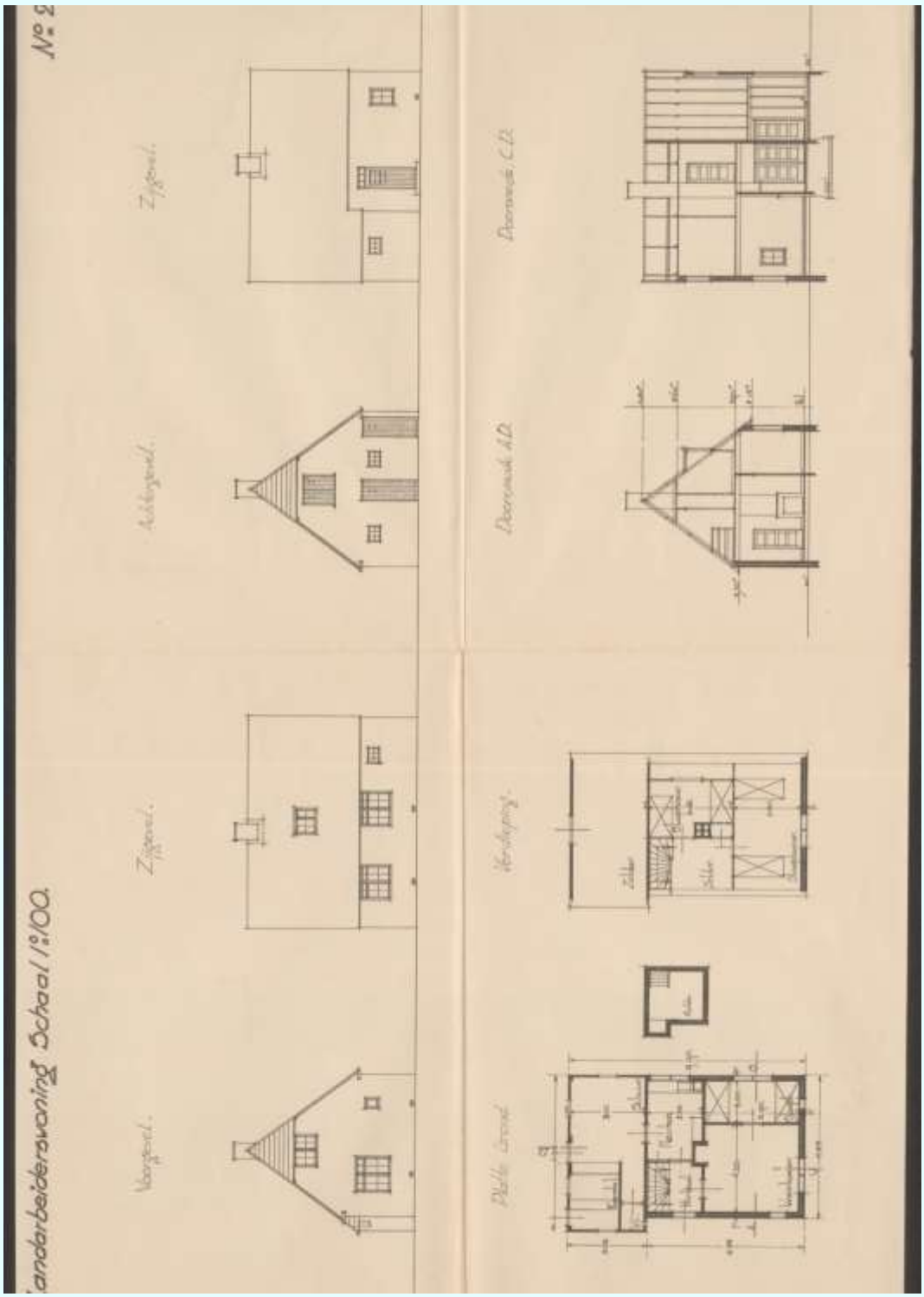

Afbeelding 2 Plattegrond van een landarbeidershuis

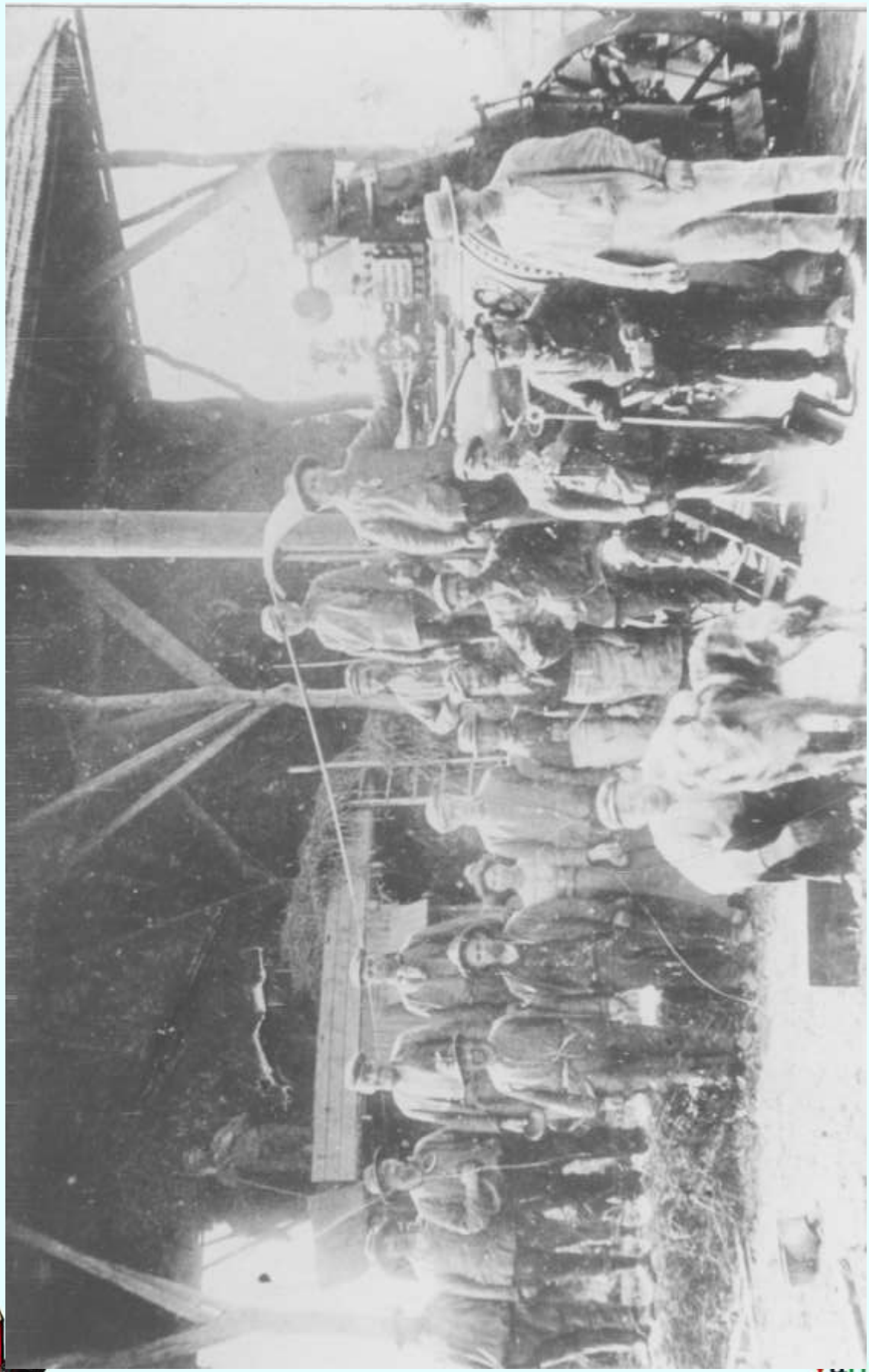

Afbeelding 3 Landarbeiders klaar voor het werk (rechts de boer)

Na de gebeurtenissen te Finsterwolde (landarbeidersstaking) zag burgemeester Roelofs zich genoodzaakt, een proclamatie uit te vaardigen, waarbij samenscholingen van meer dan vijf personen worden verboden. De aanplakbiljetten worden voor ieder leesbaar aangeplakt op in 't oogvallende plaatsen. Een der telefoonpalen zien we

Afbeelding 1 Stakende arbeiders in Finsterwolde 1929

GEMEENTE BEERTA.

No. 26-132. BEERTA, den 4 Mei 1929.

ONDERWERP:
POLITIEVERSTERKING.

BERICHT OP SCHRIJVEN VAN:

BIJL.:

In één der afgeloopen nachten zyn in een woning van een werkwillige arbeider eenige ruiten ingeslagen, terwyl anderen in den nanacht of zeer vroeg in den morgen worden lastig gevallen door stakers, die hen door bedreigingen trachten over te halen het werk neer te leggen. Verder worden werkwilligen, die onder politiegeleide naar 't werk worden gebracht vry geregeld door een groot aantal stakers gevolgd, zoodat het tot wanordelykheden zou kunnen komen. Met 't oog op deze omstandigheden verzoek ik U beleefd wel politieversterking te willen zenden. Gaarne zou ik zien dat zoowel in wyk B der gemeente, 't dorp Beerta, als in wyk A, 't dorp Nieuw Beerta 2 manschappen werden gestationneerd. De regeling van den dag- en nachtdienst kan dan in overleg met de aanwezige politie geschieden.

De Burgemeester der gemeente
BEERTA:

AAN den Heer Districtscommandant
v.d. Kon. Ned. Marechaussee
GRONINGEN.

Afbeelding 2 De burgemeester roept de hulp in van de Marechaussee

Afbeelding 3 Het monument voor Eltjo Siemens op de begraafplaats van Finsterwolde

Afbeelding 4 Na de staking van 1929 werden steeds meer landarbeiders lid van de communistische partij

afbeelding 1 De Duitse communisten vluchtten naar Nederland. Hier werden ze geholpen door de Groningse communisten (Roode Hulp)

Afbeelding 3 De communist Luppo Stek hielp voor de Tweede Wereldoorlog de Duitse vluchtelingen. Tijdens de oorlog zat hij in het verzet. In 1942 werd hij opgepakt en vermoord.

Afbeelding 4 De communisten hielden zich vooral bezig met het drukken van verzetskranten. Zo wilden ze de mensen vertellen over de slechte kanten van het fascisme

DECEMBER 4, 1950
ATLANTIC EDITION
TIME
THE WEEKLY NEWSMAGAZINE
CBS's FRANK STANTON
He wheeled in color TV.
ARTZYBASHEFF

BULGARIA

Premeditated Disaster

In the 42 years since Bulgaria declared her independence of Turkey, the Turkish minority in Bulgaria has lived peaceably. They are hard-shell Moslems, but they get along with their Christian neighbors, stay out of politics.

Last week Bulgaria's Turks were the bewildered victims in a typical Communist game of mischief-making. Their troubles began Aug. 10, when the Sofia government brusquely demanded that within 90 days Turkey admit 250,000 Bulgars of Turkish descent.

Among possible motives of Bulgaria's Communist government were: 1) a horde of homeless, propertyless refugees, arriving as winter began, would severely tax the strained Turkish national treasury; 2) it would rid Bulgaria of an unassimilable group, living near its strategic frontiers; 3) it would make even more docile the 600,000 Turkish Moslems who stayed behind; 4) it would provide an excellent avenue for sneaking into Turkey hundreds of Red agents.

The Turkish government demurred, insisted that the immigrants be properly screened and that Turkey get time to make arrangements to care for them.

Sofia took to the radio and shrilled: "The doors of Turkey . . . open only to spies and murderers, to the hirelings of the imperialists and to the enemies of the people."

When the Bulgars slipped nearly 1,000 passportless gypsies into a Turkey-bound contingent, the Turks closed the frontier and threatened to appeal to the U.N. The Bulgarian Reds were at their most disarming: "What is there here to discuss?"

The Turkish-Bulgarian agreement of 1925 provided that emigrants could take their movable possessions, sell their fixed property. But the emigrants who crossed into Turkey (a peak of 15,000 in August) brought only personal effects worth $2 each. Said a refugee carpenter: "When I applied for a passport I was asked if I had overdue taxes. When I showed all receipts I was informed that my grandfather Ahmet owed 4,000 leva on a house I'd sold. I told them this couldn't be so, and that my grandfather's name was not Ahmet but Osman. They answered: 'Then he must have changed his name.' I paid the overdue debt of grandfather's." Another refugee paid 4,200 leva, plus a 6,000-leva bribe for the "military exemption fee" of his four-year-old son.

Last week, under orders from Ankara, state governors prepared for a rush of refugees. Most of the intended immigrants had been forced to get rid of their land, cattle and shelter; they would die unless allowed to get out. A high-ranking Turk said bitterly: "A few years ago the Erzincan earthquake caused the death of many thousands. It was Kismet and we bowed to it. This today is not Kismet. This is a premeditated disaster sent by the devil in human form."

THE NETHERLANDS

Little Moscow

Finsterwolde (pop. 3,250) in northeastern Holland, hard by the German frontier, looks like any other scrubbed Dutch town; but it is not. Every year Finsterwolde sends a wire addressed to the Kremlin offering Joseph Stalin birthday congratulations. And Finsterwolde's town fathers have officially made known that should Soviet forces cross the Dutch border, the town would "welcome the Red troops with open arms."

Finsterwolde began electing Communists to its town council after World War I; in peacetime years since 1933, they have been in the majority. In 1949 the Reds won Finsterwolde by 1,022 votes

Israel Shenker

HARM TUIN
By return mail, a veto.

to 751. Since then Hollanders have called Finsterwolde "Little Moscow."

"Little Moscow" got that way largely because of Ferdinand Domela Nieuwenhuis, an ex-clergyman with more passion for Marx than Luther who toured northern Holland in the 19th Century. Nieuwenhuis first preached Socialism, moved on to anarchism and brought Finsterwolde with him. Finsterwolde's firebrands voted as far left as they could. Eventually, this meant voting Communist.

Finsterwolde's Reds make life thoroughly uncomfortable for the big landowners. During the postwar housing shortage, the rich farmers agreed to share their homes with the homeless. But, the landowners later complained, the Red town council carefully picked the most "asocial needy" to move in on the well-to-do. Currently, the Reds are plugging to build a football stadium. It turns out that the Communists intend to build the stadium astride the fields of two of the biggest landowners.

Main obstacle in the Communists' path is a steady, soft-spoken Socialist named Harm Tuin who is the Crown-appointed burgomaster of Finsterwolde. When the Reds fired the uncooperative tax collector and social security chief, Tuin wrote The Hague and got the discharged employees reinstated. Later the Communists voted illegal benefits to striking public-work employees. Tuin wrote another letter to The Hague, got the project vetoed by return mail. A Red alderman snarled: "We will settle with people of your sort."

Last week the Dutch government asked Parliament to dissolve the Finsterwolde town council and appoint Harm Tuin "governmental commissioner." Said Harm Tuin: "It isn't nice to be a dictator. On the other hand, it makes my work simpler."

SPAIN

Darkness in Madrid

Madrid was blacked out last week, victim of Spain's worst drought in five years. With her hydroelectric reserves down to less than 5% of capacity, the capital's factories were reduced to a nine-hour work week. Offices shooed workers home early on streetcars and subways that barely moved for lack of power. Women queued up at public fountains for water (turned off ten hours each day in homes). In shop windows and coffeehouses candles and oil lamps replaced light bulbs and neon signs. Movies were limited to one show daily. While helpless officials talked of building new hydroelectric plants, *Madrileño* roamed the crowded streets aimlessly, peering at the clear skies for signs of rain.

ETHIOPIA

Toward the Sea

Landlocked Ethiopia once had a seacoast. It fringed the strategic waters where the Red Sea runs into the Gulf of Aden and the Indian Ocean. In the 19th Century the British, the French and finally the Italians each grabbed themselves a wedge of Ethiopia's shore. In their portion called Eritrea (pop. 1,000,000; area 50,000 sq. mi.), the Italians of Benito Mussolini's Fascist era rebuilt the old city of Asmara. From Eritrea the Italians launched their conquest of Emperor Haile Selassie's domain. It took World War II to drive the Italians out again and put Haile Selassie back on the throne.

Since war's end, Eritrea has been under temporary British care. Three years ago, the Big Four (Britain, France, Russia, U.S.) drafted a peace treaty with Italy in which the final disposition of Eritrea was left for U.N. decision. A five-member mission studied the problem, even visited the former Italian colony, but the commission split, made three separate reports. Last week the Eritrea issue came up for discussion before the General Assembly's Special Political Committee.

The U.S.S.R. proposed outright independence for Eritrea. Poland plumped for independence in three years, Pakistan in two. Iraq wanted an Eritrean

Afbeelding 1 Artikel Little Moskou over Finsterwolde in Time Magazine december 1950

Verdedigt de Democratie !

De regering wil in Finsterwolde de Gemeenteraad aan de dijk zetten.
In haar plaats zal er een Regerings-Commissaris worden benoemd.
Een dictator dus, die aan het volk geen enkele verantwoording schuldig is.
Dat is hetzelfde wat ook de Duitse facisten hebben gedaan.
Ook zij stuurden de door het volk gekozen vertegenwoordigers naar huis.
In de voorbereiding en oorlogsvoering tegen de Sowjet-Unie, wilden de facistische bezetters rust en orde hebben. Zij dulden geen enkele oppositie. Alles moest ondergeschikt gemaakt worden aan de oorlogsvoering.
Het heeft de facisten niet geholpen. Zij hebben hun nek gebroken aan de kracht van de Sowjet-Unie, en het verzet van de volkeren. De communisten hebben vanaf de eerste dag zich moedig aan het hoofd van verzet tegen de Duitse facisten geplaatst. De besten van hen, ook hier in het Oldambt hebben het hoogste goed, hun leven, gelaten in deze strijd.

Opnieuw wordt ons volk bedreigd.

Thans van de kant van de Amerikaanse machthebbers.
Zij willen, net als Hitler oorlog tegen de Sowjet-Unie.
Het Nederlandse volk moet in deze oorlog als kanonnenvlees dienen.
Het Nederlandse volk moet deze oorlogsvoorbereiding, thans reeds betalen.
De prijzen stijgen met de dag, alles wordt duurder !

Nieuwe lasten dreigen voor het volk.
Nieuwe verslechteringen staan op stapel.

Op last van Amerika moet de diensttijd verlengd worden tot twee jaar.
Met anti-communistische hets-campagne's willen de machthebbers dit voor het Nederlanse volk aanvaardbaar maken.
Deze anti-communistische hets-campagne heeft zijn uitwerking gemist.
Steeds breder kring van het Nederlandse volk komt tegen de oorlogspolitiek in verzet.
De communisten, staan aan het hoofd van dit verzet.

Z. O. Z

Daarom eist Amerika in de Marshallanden, ontzetting van de communisten uit de openbare functie's.
Daarom eist Amerika uitschakeling van de rechten van het werkende volk.
De Nederlandse machthebbers volgen deze maatregelen slaafs op.
Zij zijn bereid op bevel van Amerika de rechten van het volk te beknotten.
In de hoop daardoor het verzet van het volk de kop in te drukken.
Daarom moet de gemeenteraad van Finsterwolde aan de dijk gezet worden.
Zij willen iedere oppositie de kop indrukken, net als de facisten.
Doch het zal hun niet baten.
Het Nederlandse volk wil Vrede en geen Oorlog.
Door éénsgezind en vastberaden, haar rechten te verdedigen, zullen zij de Vrede afdwingen.
Verdedig de democratie.
Weest solidair met de arbeidersvertegenwoordigers van Finsterwolde
Protesteert tegen de maatregelen van de regering.
Verdediging van de democratie, is verdediging van de Vrede.

Bezoekt de

GROTE MEETING

te FINSTERWOLDE

op ZATERDAG 18 NOVEMBER a.s.

's nam. 3 uur op het Sportterrein

Bij slecht weer in de zaal

Spreker de algemene Secr. van de Comm. Partij

PAUL DE GROOT

Weest solidair! **Komt allen!**

Communistisch relletje in Finsterwolde

Samenscholingsverbod uitgevaardigd

(Speciale berichtgeving).

Gistermorgen heeft een honderdtal werklozen onder aanvoering van enkele plaatselijke communistische kopstukken getracht op het gemeentehuis van Finsterwolde een rel te schoppen. Men kwam echter van een koude kermis thuis en dank zij het optreden van de Rijkspolitie en de houding van burgemeester Tuin liep het hele geval met een sissertje af. Het resultaat, dat door de communisten werd bereikt, was een door de burgemeester uitgevaardigd en onmiddellijk in werking tredend samenscholingsverbod.

De communistische voormannen uit Finsterwolde zijn de laatste dagen reeds in andere gemeenten actief geweest. In Bellingwolde liep hun agitatie op niets uit, terwijl ook in Beerta geen succes werd geboekt. In eigen gemeente dacht men het beter te kunnen klaren, maar men had in dit geval buiten de waard — in casu de politie — gerekend. Want het was al bekend, dat men in Finsterwolde een herhaling van het geval Beerta zou willen geven en twee manschappen van de Rijkspolitie waren op het gemeentehuis aanwezig.

De verschillende diensttoegangen tot het gemeentehuis waren afgesloten, maar het schijnt dat men één ingang heeft vergeten, want op een gegeven moment zagen de samenscholers kans via een achterdeur de secretarie binnen te dringen. Na eerste sommatie van de Rijkspolitie verwijderde men zich echter al, waardoor grote spanning werd voorkomen.

Eén en ander was voor burgemeester Tuin aanleiding een samenscholingsverbod uit te vaardigen, omdat een aantal overwegend werklozen, w.o. meerdere communistische voormannen, blijk had gegeven van oproerige gezindheid. Tevens bracht de burgemeester de artikelen 11 en 13 van de gemeentelijke politieverordening onder de aandacht, betreffende beperking van het verkeer en het verbod van het houden van toespraken in het openbaar.

Gisteravond werd de publieke tribune van de raadzaal van de gemeente Winschoten vereerd met een bezoek van de CPN-leiders uit Finsterwolde. Hier deed zich echter geen wanklank voor.

Zesjarige dierenredder

Te Jeruzalem kreeg gisteren de zes-jarige Jerozolimit Mann de zilveren medaille van de Wereldfederatie voor Dierenbescherming. Enige tijd geleden is hij zonder aarzeling in het water gesprongen, om zijn kat te redden, hoewel hij zelf niet zwemmen kon. De kleine dierenvriend verdween toen geheel onder water, doch hij hield zijn katje ondanks zijn benarde positie met uitgestrekte arm boven het wateroppervlak, waardoor passerende arbeiders het tweetal opmerkten en het jongetje met zijn katje redden konden.